

DÜŞÜNCELER II
KURUMLAR

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ (DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

ŞİİR:

ŞİİRLER I	Hızır la Kırk Saat
ŞİİRLER II	Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu
ŞİİRLER III	Körfez/Şahdamar/Sesler
ŞİİRLER IV	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER V	Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VI	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VII	Ateş Dansı
ŞİİRLER VIII	Alinyazısı Saati
ŞİİRLER IX	Monna Rosa
GÜN DOĞMADAN	(Şiirlerin Toplu Basımı)

HİKÂYE:

HİKÂYELER I	Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER II	Portreler

PİYES:

PİYESLER I-ARMAĞAN

ÇEVİRİ ŞİİR:

BATİ ŞİİRLERİNDEN-İSLÂMİN ŞİİR ANITLARINDAN

DÜŞÜNCE:

RUHUN DİRİLİŞİ-KİYAMET AŞISI-ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV-
İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ-DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ •YİTİK
CENNET•MAKAMDA-İSLÂMİN DİRİLİŞİ• DİRİLİŞ MUŞTUSU
•VAROLMA SAVAŞI-İSLÂM-İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK
STRÜKTÜRÜ • DÜŞÜNCELER I • GÜNDÖNÜMÜ • DİRİLİŞİN
ÇEVRESİNDE • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA
ÖTESİ I-II-III• YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II •
UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ-ÇAĞDAŞ BATİ DÜŞÜNÇESİNDEN•

DENEME:

EDEBİYAT YAZILARI I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III Eğik Ehramlar

İNCELEME:

YUNUS EMRE•MEHMED ÂKİF•MEVLÂNA

GÜNLÜK YAZILAR:

FARKLAR-SÛTUN-SÛR-GÜN SAATI

SÖYLEYİŞLER:

röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

konferans:

ÇIKIŞ YOLU I- Ülkemizin Geleceği

ÇIKIŞ YOLU II- Medeniyetimizin Dirilişi

meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU III- Kutlu Millet Gerçeği

SEZAI KARAKOÇ

**DÜŞÜNCELER
II
KURUMLAR**

**Devlet Başkanlığı-Üniversite
Televizyon-Sinema**

3. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

**Nuruosmaniye Cad.Derin Han, No: 8/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Posta Çeki:348155 Tel: (0212) 519 04 57
www.dirilis yayinlari.gen.**

Diriliş Yayınları: 49

Birinci baskı :1997

İkinci baskı :2004

BU KİTAP

Bu kitap, 17 Ekim 1988 - 27 Mart 1989 tarihleri arasında, Haftalık **Diriliş** Dergisi'nde, –kimileri başyazı olarak–, yazar ya da **Diriliş** imzasıyla yayınlanan bir seri yazıdan oluşmuştur. Dipnotları, metin kitaplaşırken konmuştur.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, İnternet dosyası açılmaz).

Baskı Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Davutpaşa Cad. No:14/2 Topkapı/İstanbul
İstanbul-Ekim 2011

DÜŞÜNCELER
II
KURUMLAR

DEVLET BAŞKANLIĞI

I

Devlet başkanlığı, ister tüm insanlık tarihi açısından, ister belli bir toplumun tarihi açısından düşünölsün, önemi inkâr edilemez bir konu ve kurumdur. İster hilâfet, ister kiralık, ister cumhuriyet sistemiyle idare edilsin, bir ülkenin tüm toplum olayları, dış ve iç siyaset ve ekonomi hareketleri, makamdan makama toplana toplana, gelip devlet başkanlığında düğümlenecektir. Devlet başkanlığı, sadece en yüksek yönetim makamı olmakla kalmaz, aynı zamanda, o toplumun dışarıda temsil edilmesini üstlenen bir makam, millî bir semboldür de.

Antik çağlarda devlet başkanlarına verilen önem, giderek aşırı bir ilgi ve ilişkiye dönüşmüş, her aşırılık gibi ve her aşırılıktan çok bu aşırılığın zararını da yine insanlık çekmiştir. Hükümdara mutlak kudret ve giderek hatta ilâhlık izafe edilmiştir. Onunla da kalınmamış, bu kez ailesi de ilâhlaştırılmıştır. Firavunların tanrılaşması, Nemrud'un kendi-

sini tanrı olarak ilân etmesi, bu zulûm putlarının mezarları için bile binlerce insanın kırbaç altında çalıştırılmaları, bu zorbaların, insanları her vesileyle ezmeleri, onları kul ve köle olarak görmeleri, insanlık için bir ıstırap, trajedi kaynağı olmuştur.

İşte bu insanlık dramıdır ki, peygamberleri hükümdarlarla savaşmaya götürmüştür. Nemrud'a karşı Hz. İbrahim, Firavun'a karşı Hz. Musa, Allah'dan başka ilâh tanımamak uğrunda ve bu yalancı ilâhları devirmek niyetiyle bayrak açtılar. Hükümdarların ilâhlaştırılması, tevhid dininin bir numaralı mücadele alanı oldu. Yine bu sebebledir ki, insanlık, hep en uygun devlet başkanlığı sistemini aradı durdu. Site-devletlerinde zaman zaman cumhuriyet, demokrasi denemeleri oldu. Fakat bunlar uzun sürmedi. Anarşi ve terör getirdi genellikle özgürlük ve eşitlik iddiaları. Sonunda da bu site-devletler, imparatorluklar tarafından silinip süpürüldü. Büyük devletler bir nevi cumhuriyetle başlasa da diktatörlüğe ve arkasından da babadan oğula geçme suretiyle imparatorluğa dönüşüyordu. Hükümdarlara, kutsallaştırılmış hanedan üyelerine, insanların çok üstünde, adeta bulutlarda yaşayan, erişilmez, dokunulmaz kişilermiş görünümü vererek, insanlara, büyük kitlelere hakim olma amacı güdüüyordu. Pers imparatorluğu, Roma imparatorluğu bunun parlak misalleridir. Sezar'ın öldürülmesi, diktatörlüğü önleyemedi. Sezar ailesi, Roma imparatorları ailesi oldu. Ve hatta ilâh olarak ilân edildiler. Firavunlar sanki bu kez bu şekil altında dirilmişlerdi. Ona karşı da Hz. İsa ve havarileri, belki dolaylı, fakat et-

kin bir savaş açtı. Roma da hıristiyanlıkla savaştı. Neticede, biri yıkıldı, öbürü de bozuldu.

İnsanlık yine de, babadan oğula geçme, yani krallık, hanedan usulünden öte bir sistem geliştiremedi. Binlerce yıl, insanların idaresi krallar ve hanedanlar elinde kaldı. Çin hanedanları, Japon ve Hint hanedanları, Avrupada da kral hanedanları, ufak istisnalarla yirminci yüzyıla kadar geldi. Atina sitesi, ortaçağda, Milano, Floransa ve Venedikteki ufak cumhuriyetler bu istisnaları teşkil eder. Bunları da gerçek bir cumhuriyet veya demokrasi olarak kabul etmek mümkün değildir; belki, bu şehir-devlet yönetimlerini, hizip idareleri, kabile idareleri, aile hakimiyetleri gibi görmek gerekir.

Peygamber Efendimizin yönetimi, daha sonra halifeler yönetimi, Kur'an-ı Kerimin istediği adalet ve devlet anlayışına göre, insanların mutluluğunu sağlayan ideal devletin gerçekleşmesi biçimi olarak tecelli etti. Eflâtun'un, Aristo'nun devlet nazariyeleri, pratikte hiç bir zaman ideal bir devleti doğuramamıştı. Eflâtun'un denemelerinin ne derece başarısızlıkla ve felâketle bittiğini biliyoruz. Aristo'yu hocası ve filozofu olarak yanında bulunduran İskender ise kendini ilâh olarak görüyordu. Bu filozofların hocaları olan Sokrates'i ise şehir yönetimi zehir içerek ölmeye mahkûm etmişti. Düşüncelerine bir cevap olarak.

Ama Kur'an-ı Kerimin, teferruatı insanlara ve şartlara bırakarak, ana çizgileriyle çizdiği devlet, pratikte de en mükemmel şekliyle Peygamber Efendimiz ve Halifeler tarafından kurulup işletildi. İs-

lâm çok hızlı yayıldığından bu kadar ideal bir sistemi tüm kitlelerin hazmetmesi mümkün olmadı. İnsanlar rejimi şurasından burasından çekerek, hanedan sistemine götürmek istediler. Hz. Osman'ın şehadeti, Hz. Ali ve Hz. Muaviye ihtilâfı, Sıffin muharebesi gibi bilinen talihsizlikler sonucunda yine yönetim babadan oğula, hanedan sistemine döndü. Esasen Kur'an-ı Kerim bütün zamanlar için gelmiş kitap olarak devletin şekli bakımından çok detaylı ve katı bir rejim önermiyor, daha çok yönetimin özü ve bu yönetimin sonuçlarının olumlu olması için ilkeler vaz ediyordu. Şûra "danışma" ilkesi, adalet, yani zulmetmeme ilkesi, görevlerin ehline teslimi ilkesi, servetin hep aynı kişiler arasında dolaşmaması ilkesi gibi ilkelerin hâkim olması şartıyla yönetim biçimini insanların kendi akıllarıyla seçmesine açık kapı kalıyordu. Gerçi, Peygamber Efendimiz ve halifelerin tercihi açıktı. Devlet başkanı bir nevi seçimle iş başına gelmeliydi. Biat müessesesi de bu tercihin kaçınılmaz sonucuydu. Ama dediğimiz gibi, insanlar, ne denli yararlarına olursa olsun, radikal nite-likte yeniliklerin seviyesine zamanında yükselemiyor. Nitekim sonunda, Emevi hanedanı, daha sonra Abbasi hanedanı, Endülüsteeki Emevi hanedanı, Fatimî hanedanı, Selçuklu hanedanı, Atabekler hanedanı, Osmanlı hanedanı vb. yirminci yüzyıla kadar, doğuda ve batıdakiler gibi, İslâm Dünyasında da hanedan sistemi sürdü. Bir farkla ki, islâm devletleri, şeklen hanedan sistemleri içinde idiler ama, öz itibarıyla, öbürlerinden mahiyet farkına sahiptiler. Şeriatla bağımlıydı halife. Hükümdarda mutlak hakimi-

yet yoktu. Ömer İbni Abdülaziz (Emevi halifesi, bir çok Abbasi halifesi), Selçuk ve Osmanlı hükümdarı bunun şuurunda olarak eşsiz bir yönetim sergilemişler, cumhuriyet, demokrasi rejimlerini aratmayacak âdil ve mutlu bir düzen kurmuşlardır. Şüphesiz görevinin sınırını aşan, suistimal eden hükümdarlar da görülmüştür.

Avrupa'da topun icadı, mutlak krallıkların kurulması için teknolojik ortamı hazırlamış oldu. Din, Avrupa'da teorik olarak yönetime karışmıyordu. Bir ahlâk telkininden ibaret kalıyordu. Ama pratikte, Vatikan, devletini kurmuş, devletlerüstü bir rol peşindeydi. Papalar ve krallar çatışması, uyuşması, reformlar, daha sonra krallara karşı isyanlar, yeni devrimler getirdi. Krallıkla demokrasi, cumhuriyet sistemleri çarpıştı ve bu çatışma Birinci Dünya Savaşına kadar geldi.

İslâm, sadece pratikte kendine mahsus devletini kurmakla kalmamış, teoride de, konuları inceden inceye işlemiştir. Devlet başkanının özellikleri, islâm yönetim rejimi, şartları, çeşitli bilginler ve düşünürlerce incelenmiştir. "Medine't-ül Fazıla" "Huruçalessultan" gibi terimleriyle İslâm idare ve siyaset ilke ve düzeni tartışılmış ve geliştirilmiştir. Pratikte de gerçekten eşsiz ve üstün bir yönetim gerçekleştirilebilmiştir.

Farabî, Gazali, Maverdî gibi bilginler, devletin, devlet başkanlığının teoriğini yapmışlardır. Nizamülmülk Siyasetname'siyle bir yüzü teoriye, bir yüzü pratiğe bakan, örneklerle somutlaşan, tecrübeyle güçlenmiş bir yönetim tasvirini vermektedir

bize. Muhyiddin-i Arabi gibi, meliklere nasihat eden bilginler hiç de eksik değildi İslâm Âleminde. Câmi gibi, şehzadelere eğitim için dört başı mamur kitaplar yazan (Baharistan), nice şair, mutasavvıf vardı. Aynı geleneğin Osmanlılarda da devam ettiğini görüyoruz. Telifler ve tercümelerle, tarihler ve doğrudan bu konuda yazılmış kitaplarla, etkin bir eğitimle, padişah ve vezirler, idareciler, güçlü bir telkin altında tutulmuşlardır. Onun içindir ki, Peygamberimizin dört halifesi, Ömer bin Abdülaziz, Harun Reşid, Selâhaddin-i Eyyubî, Alparslan, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman gibi büyük halife, hükümdar, kumandanlar gelmiştir.

Fakat, bu harika gidiş, ancak Avrupa'nın dirilişine kadar sürdü. Avrupa dirildikçe, İslâm Âlemi, hatta bütün dünya söndü.

Dünyayı hakimiyeti altına alıp sömüren ve akıl almaz bir refah ve lükse kavuşan Avrupa, bununla da tatmine ermedi ve mutlu olamadı. Kendi içinde bölündü. Mutlak yönetimler, sınıf kavgalarının tesiri altında, ihtilâllerle sarsıldı. Birinci Cihan Harbi, mutlak hükümdarlıkların, krallıkların, İkinci Cihan Harbi de irili ufaklı modern kılıklı diktatörlüklerin sonu ve mezarı oldu. Bundan yalnız komünizm diktatörlüğü kurtardı yakasını.⁽¹⁾ Amerika'nın zaferi, demokrasinin dünyaca taklidi akımını doğurdu. Çok methiyesi yapılmasına karşın bu da ideal bir yönetim olmaktan uzaktır. Mutlak monarşilere, diktatörlüklere tercih edilir ama, bu, onun derinden derine

(1) Rusya'da komünizm, bilindiği gibi, ancak 1991 de çöktü. Çin'deki komünizm diktatörlüğü ise halâ sürüyor.

malûl olduğu hastalıkları görmezlikten gelmemize sebep olamaz. Ekonomik gücü de elinde bulunduran gizli ve milletlerarası güçler, kamuoyunu şu veya bu yönde yönlendirilebiliyorlar bu rejimde. Basın tekeli, demokrasiyi ve halkoyunu istenilen yöne çevirmek için en büyük araç olarak kullanılıyor.

Tanzimattan bu yana giderek yönetimde de batılılaştı Türkiye. Sonunda padişahlık ve hilâfet ortadan kaldırıldı. Tek parti dönemi, sonra çok parti dönemiyle cumhuriyet rejimi geldi.

Yüzyıllarca sürmüş bir kurum, bir çırpıda kaldırılmakla yok olmaz. Denebilir ki, Lavosier kanunu, toplumsal olaylarda da geçerlidir. Asırlarca sürmüş ve adeta bir kutluluk kazanmış halife - padişah düşüncesi, cumhuriyetten sonra aydınların ve halkın şuurlarına geçti. Çanakkale savaşlarında 250.000 şehit vererek korunan değer, İstanbul'du, başkent'ti, Hilâfet Merkeziydi, padişah ve halifeydi. Hilâfet ve padişahlığı, milletimiz ihtilâl yapıp devirmedi. İstanbul işgal edildiği için fiilen sona erdi müessesenin hakimiyeti. Cumhuriyet rejimi, fiilî durumun kabulü, Batıya verilen ödün ve biraz da devrimci bir aydın grubunun emri vakisi olarak gerçekleşti. Tek parti döneminde de, çok parti döneminde de, cumhurbaşkanının ordudan gelmesi (Celâl Bayar yarı-istisnasıyla), aydınların şuurlarında, halife-padişahın yerini alsa alsa bir askerin alabileceği psikolojisiyle açıklanabilir. Osmanlı Devleti'nde de, ne kadar kanlı ihtilâller yapılmış olursa olsun, bir vezirin padişah yapılması düşünülmemiştir. Padişah, aynı zamanda bir numaralı yeniçeri ocağı üyesi, asker olduğundan,

müessese ortadan kalkıp yerini cumhurbaşkanlığı alınca, devlet başkanlığına bir askerin getirilmesi kuralı, sosyal psikoloji kanunları gereğince işledi durdu.

Batılılaşma süreci, Türkiye'yi sivil cumhurbaşkanları dönemine de götürecektir.⁽¹⁾ Bugün bir asker kökenli cumhurbaşkanlığı fikri, bir parça sarsılmış, fakat henüz sivil cumhurbaşkanı fikri tam güç ve cesaret kazanamamıştır. Bir tereddüt ve geçiş dönemi psikolojisini yaşıyor siyasî hayat Türkiye'de. Bakalım, yine asker cumhurbaşkanlığında mı kalacak ya da sivil cumhurbaşkanlığı dönemine mi geçecek toplum? Henüz toplumsal şuurları, bir sivil cumhurbaşkanlığını kabul edecek kadar geçmişten arınamamıştır. Ama, çok partililik, sivil cumhurbaşkanlığı konusunu yavaş yavaş gündeme getirmiştir. Dış ve iç gizli mihraklar, bu geçiş psikolojisini istismar etmek istidadındadırlar. Kitle olaylarını kullanma, bu gizli kavganın bir stratejisi olarak gözüküyor.

(1) Nitekim, daha sonra, bu döneme geçildi.

DEVLET BAŞKANLIĞI

II

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun 66. yılında, halâ bir devlet başkanlığı sistemi arayışı içinde gözüküyor. Bu da, onun, teorik düşüncelerin gelişiminden değil de tamamen fiilî bir durumdan doğduğunun kesin bir kanıtıdır. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi arka arkaya gelip milletimizi uzun süre ölüm kalım şartları içinde yüzdüren büyük olayların durduğu bir noktada belirdi Cumhuriyet. O büyük hengâme ve yersarsıntılarından sonra, ortada kalmış, yandan, önden, arkadan gelen basınçların zoruyla umulmadık bir forma bürünmüş bir eşya gibi gözümüzün önünde bulduk onu.

Bu fevkalâde şartlarda ve hızlı akan günlerde bir emrivaki gibi doğmuş rejim, kendini bir türlü normal günlerin rejimine dönüştürmesini bilemedi. Bir iki çokpartililik denemesi, rejimi kökten süpürecek izlenimini verdiği için, dünyadaki örnekleriyle

bilinen demokrasiye zamanında geçilemedi. Milletvekili seçimleri, önceleri, merkezden illere bildirilen adayların ikinci derecede seçmenlerce onaylanmasından ibaretti. İkinci seçmenleri de, birinci derecede seçmenler olan halkın seçmesi gerekirdi. Belediyenin önüne bir sandık konur, bir bayrak serilir; sözde ikinci seçmenler böylece seçilmiş olurdu. Gerçekte, ikinci seçmen adaylarını, tek liste halinde hükümet tayin eder, içine bir kaç oy atılan sandıkla sözde seçim yapılmış ve ikinci seçmenler onaylanmış olurdu. Sonra o ikinci seçmenler, halkevinde toplanır, Merkezden bildirilmiş olan milletvekili adaylarına (o zaman mebus denirdi) tek liste halinde oy verirdi. Sanırım, o oylamalar da açık yapıldı. Sonra bu şekilde oluşan meclis toplanır, cumhurbaşkanını seçerdi.

1945'te çokpartili düzene geçtik. 1946 seçimi, demokrasi kuralı olan "gizli oy, açık tasnif" kuralının tersine, açık oy, gizli tasnif sistemiyle yapıldı. Buna ve baskılara rağmen bilhassa Batı Anadolu'nun oylarıyla seçimi kaybetti tek parti iktidarı CHP Ama seçim sonucunu istediği gibi tanzim ve ilân ederek kendini seçimi kazanmış gibi gösterdi.

1950 seçimi, Cumhuriyet döneminde yapılan ilk seçimdi denebilir. Genellikle oyunu serbestçe ve gizli olarak kullandı vatandaş. Tek dereceli oldu seçim. Açık tasnifle sonuç belirlendi bu kez. CHP iktidarı devretti. Kimileri, İnönü'nün gönül rızasıyla, hatta generallerin "vermeyelim" demelerine rağmen iktidarı devrettiğini, bazıları da tam tersine, generallerin: "paşa iktidarı vermezse, ihtilâl yapacaklarını"

söylediğini yazdılar. Gerçek şu ki, dışarı hesaba katılarak, Amerika'nın zaferinin tesiriyle demokrasiye geçilmişti. Yine, bu sebeple iktidar devredildi. Eğer İnönü iktidarı devretmeseydi, ihtilâl olmazdı. Ama, çok partili düzende halk nazarında çok kötü duruma düşerdi. Sanki pasif bir ihtilâlle devrilmişti İnönü. Beyaz ihtilâl deniyordu buna. Askerler de bu gelişmeyi durduramazlardı o günler.

1950 de iktidara gelen Demokrat Parti'nin en büyük hatası Anayasayı değiştirmemesidir. Sadece dilini değiştirdi DP Anayasanın. Sanki, halkın şikâyeti sadece Anayasa'nın dilindenmiş gibi. Menderes, 1960 da ortadan kaldıramadığı, ama bazen aşar gibi gözüktüğü, o eski CHP Anayasasını ihlâl ettiği bahanesiye asıldı. Onu kökten kaldırıp yeni bir anayasa yapabilseydi, belki de bu akibete uğramazdı.

1950-1960 arasında, cumhurbaşkanını hep meclis seçti. O günkü sistemde, seçimi kazanan parti başkanı adeta otomatikman cumhurbaşkanı oluyordu.

1960'dan 1980'e kadar, cumhurbaşkanı seçimleri, hep fiilî çözüm tarzlarının hukukî görünümüne büründürülmesi şeklinde oldu. 1960'da Gürsel'in karşısına aday olarak çıkacak olan Ali Fuat Başgil tehditle adaylıktan alıkondu. Dört - beş ay da basit bir bahaneyle gözaltında tutuldu Başgil.

Gürsel ölünce, Genelkurmay Başkanı Sunay'ın bir senatörün istifa ettirilmesi ve onun yerine senatör atanması, daha sonra da cumhurbaşkanı seçilmesi suretiyle kılıfına uydurulup yapıldı devlet başkanlığı seçimi.

1972 de aynı oyun, zamanın Genelkurmay Başkanı Gürler tarafından sahneye konulmak istenince, politikacıların manevrası ile, o değil de, bir başka asker, Korutürk cumhurbaşkanı oldu.

1961 Anayasası sistemi, teoride partiler arasında uzlaşma olmazsa, cumhurbaşkanı seçimini kilitleyecek biçimde bir sistemdi. Fiilen buna başka etkenler de katılıyordu. 1980 de, 6 ay cumhurbaşkanı seçemedi Meclis. Anarşi, toplumu bitirecek duruma gelmişti. 12 Eylül ihtilâli bu şartlarda oldu.

Evren'in, 1982 anayasasıyla birlikte, cumhurbaşkanlığı için halkoyuna müracatını önlemek için partililer çok gayret gösterdiler. "Paşa oya başvurma, patlama olur" diyorlardı. Ama Konsey oyuna gelmedi. Halkoyuna gidildi. Halk, %90'ı aşan bir şekilde Evren'in lehinde oy verdi. Eğer CHP'li yazar ve politikacılara kanıp da bundan kaçınılsaydı, Evren'i yıpratmak için hep seçilme şeklini ileri sürüp duracaklardı.

Yeni Anayasa da, eski sisteme tepki olarak, cumhurbaşkanı seçimini çok kolaylaştırdı. Ama bugün görülüyor ki, Anayasadaki bir kaç madde, cumhurbaşkanı seçimi için yeterli olmuyor. Yeniden sistemin değiştirilmesi isteniyor. Bugüne kadar ya sistemle ilgili anayasa maddeleri kağıt üstünde kalmış, ya da sistem değiştirilmiş. Bugün yine sistem, yetersiz görülüyor.

Halk tarafından seçilse, cumhurbaşkanı güçlenecektir diye korkuluyor. Meclis seçse, bu makam, iktidar partisinin elinde olacak diye çekiniliyor. Bizde genellikle tepkilere göre kurallar konuyor. 1961

Anayasasında cumhurbaşkanı seçimi DP dönemine tepki olarak iyice güçleştirilmiş ve bu, 1972 de cumhurbaşkanı seçiminin kilitlenmesine sebep olmuştur. 1982 Anayasası da, 1961 Anayasasının bu sistemine tepki olarak onu mecliste seçmeyi son derece kolay hale getirdi. Dördüncü oylamada çoğunluğu kim alırsa cumhurbaşkanı o olacaktır. Aksi takdirde Meclis fesh edilecektir. Bu şekil de mahzurlu görülüyor. Doğru dürüst bir sistemin bulunmadığı ortada.

Belki de, bu, aslında, siyasî ve hatta toplumsal sistemin zaafını ortaya koyan bir açık, bir ipucudur.

Her cumhurbaşkanı seçimi, kendi sistemini ve kurallarını yine kendisi getiriyor.

Toplumun bu en üst makamı için, aydınlarda net bir fikir bulunmaması, her konuda olduğu gibi bu konuda da bölünmeleri, milâdî 2000 yılına yaklaşıldığı şu yıllarda bile, en önemli kararlarda da genel olarak muallakta olduğumuzu ayan beyan ifşa eden bir tezahür oluyor. ⁽¹⁾

(1) Türkiye'nin başkanlık sistemine geçmesi, ilk kez, 1989'da Diriliş'te tarafımızdan ileri sürülmüş, 1990 da da partimizin (Diriliş Partisi'nin) programına alınmıştı. Ancak, şekil ve sistem, ruh ve özle dengelenebilir ve anlaşılabiliyorsa yararlı olur.

ÜNİVERSİTE

I

Üniversite de, toplumumuz gibi, toplumumuzun tüm kurumları gibi, özellikle öbür eğitim ve öğretim müesseselerimiz gibi, Tanzimat'tan bu yana, krizler içinde. Bir türlü yerine oturamamanın sarsıntılarıyla kıvranıp duruyor.

Fatih devrinde kuruluşunu en yüksek düzeye çıkaran Osmanlı Dönemi Medresesi, yüzyıllar boyunca toplumu ayakta tutmuş, fakat 18. y.y. dan sonra zamanla dünyada olup bitenleri tamı tamına değerlendirememiş, giderek sanki içine kapanmış gibi bir görünüm almış, Tanzimat'tan sonra da, öz evlâtken üvey evlât durumuna düşürülerek Batıdan gelme sözde modern okulların yanında yaşamaya çabalamış, hızla hayat alanı daralmış, Cumhuriyetle de tamamen tasfiye edilmiş temel bilim kurumu-muzdu. Cumhuriyet döneminde, doğuda ve güneydoğuda bazı dağ köylerinde gizlice eğitimini sürdürmek isteyen medrese, Osmanlı bilim hayatından ve organizasyonundan kalan son kırıntılardı.

Tanzimat'tan sonra, medrese geliştirilerek üniversitemizin yenidoğuşunu yapması gerekirken, askerî ve idarî teşkilâtta olduğu gibi, bunda da, zamanla, eski müesseseler terk edilmiş, sözde yepyeni bir şekilde kurulması yoluna gidilmiştir. Yeniçerilik ortadan kaldırılarak yeni ordu düzeni, eski idarî yapı yıkılarak Batı tipi bürokrasi, medrese ortadan kaldırılarak yine batı taklidi Üniversite kuruldu.

Bu yol, elbette yanlış oldu. Bir nevi kolaya kaçıştı bu. Bir toplumu birden değiştirmek mümkün olmadığı gibi onun kurumlarını da bir çırpıda silip atamazsınız. Müesseselerde yenilik yapmak mümkündür. Ama bu, fırçayla resim yapmaya benzemez. Yenilenme, "eski"den çıkarılan ipuçlarının uzatılması, geliştirilmesi ve beslenmesiyle, yeniden yorumlanmasıyla olur. Yoksa kökten geçmişin inkârı, müessesenin oturacağı tabanı berhava eder. Muallâkta demektir o kurum. Duba üzerindedir, denizde sallanıp duracaktır. Dubalar hızla çürüyecek, o müessese de yıkılıp gidecektir.

Bin yıllık gelenek ve tecrübelerle, ruhlara işlemiş sağlam ilkelerle yerine oturmuş toplumumuzu, Batının iğfal ettiği aydınlar, Batı mağdurları, Tanzimat'la birlikte, düzelteyim derken, bozmağa, huzura kavuşturayım derken huzurdan mahrum etmeğe başladılar. Üstelik, bu, kolay da olmadı. Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet, halka nüfuz edemedi. Halk bir hisara çekilmiş gibi içine kapanıp bir savunma vaziyetine girdi. Aydınları, üst kademesi elde edilmiş bir toplumdu bu. Toplum, bunu seziyor, fakat o kadroyu deviremiyor, ancak, ruhuyla, hatta yüz ifa-

deleriyle bu aydınları kendine yabancı bulduğunu ve onları reddettiğini belli ediyordu. Ancak, çok partili düzene geçildikten sonra, radyo, televizyon gibi araçların çoğalıp teknolojik imkânlarla donanmasıyla birlikte, batıcı kadro, halkı, giderek artan bir oranda etki altına almaya başladı. Dünyanın hiç bir yerinde bir toplumun direnişi bu kadar uzun sürmemiştir. Bu bakımdan, elbet, toplumumuzu diğer toplumlarla karıştıramayız bile. Ama, ne kadar anlı şanlı olursa olsun, bir direniş, sadece bir direniştir ve eninde sonunda çözülmeye mahkûmdur. Nitekim, bizim toplumumuz da, şanlı bir Plevne müdafaası yaptıktan sonra teslim bayrağını çekmiş gibi görünüyor.

Bu batıcı kadro, bir tiyatro sahnesinde gibi, ikiye ayrılmış, tulûat yaparak, hokkabazlık ederek, halkı kazanmak için bir bölümünü öbür bölümüyle yarıştırmakta ve çarpıştırmaktadır. Bir bölüm liberal, kapitalist batıcıdır, öbürü sosyalist batıcı. Her biri, kendisinin halktan yana olduğunu iddia eder. Halk adına, biri iktidarlık, öbürü de muhalefetlik taslar. Halk, önceleri yabancı, sonra lâkayt görünür, daha sonra da bu oyunu gülünç bulacaktır. Fakat oyun kızışıp atışma şiddetlenince, halk da oyuna gelecektir. Çünkü: o da bölünmüş, taraf tutmağa başlamıştır artık.

Asla, bu ortamda, halkın gerçek aydınları doğmaz. Doğsa da, siyaset sahnesinde onlara yer verilmez. Onlar doğmasın diye de, onların sahtelerine, taklitlerine, halk oyunun, %10 unu, ya da en çok %15 ini geçmemek üzere, etki altında tutsunlar, de-

şarj sebebi olsunlar diye imkân sağlanır. Onların son derece seviyesiz basın ve yayınlarına imkân tanınır. Halkın gerçek ideolojisi, son derece seviyesiz bir planda sözde temsil imkânı bulur; böylece, halkı diriltecek, gerçek kurumlarına kavuşturacak o kadro asla doğmaz ve gelmez.

Tanzimattan bu yana, toplumumuzu batıya uygun bir toplum yapmak için bir “dönüştürme” faaliyeti sürüp gidiyor. Bu “dönüştürme” işinin, kültür değişimi hareketinin jeneratörü ve transformatörü olarak da üniversite seçilmiştir. Buna sonradan basın ve şimdi de televizyon eklendi. Bu “dönüşüm”le toplumumuzun beyni yıkanacak, geçmişle ilgisi kopartılacak, son aşamada da her halde hristiyanlaştırılarak tarih sahnesinden silinmesi sağlanmış olacaktır. Beyin öyle yıkanacak ki, sanki o geçmişi hiç yaşamamış gibi olacak, hatırlatıldığı zaman da o geçmişten utanacak.

Bu “dönüşüm”, üst kadroda %90, hatta daha fazla tamamlanmıştır. Halkta ise bu nisbet, aşağı yukarı %50 dir. Evet, toplumumuz, bugün %1 nisbetinde bir aydın kadroyla, kendi benliğini bulmağa, yitirmemeğe çalışıyor. İmkânlar açısından durum umutsuz ise de, hak olan, hakikat olan dâva, savunulmak için, imkânlara bakmaz.

Zaman zaman siyasetçiler de, “dönüşüm (transformasyon)” dan bahsetmektedirler. Aslında aynı dönüşümdür söz konusu olan. Ama onların yorumu farklı. Onların yorumu, son derece optimist (iyimser) bir yorum. Maddeten kalkınma, Batının çağdaş seviyesine varma yorumu. İş böyle alırsak, bazı

alanlarda bir ilerleme vardır. Ama, bir çok alanda da gerinin gerisiyiz. Eğer bir mektup, İstanbul'dan Anadolu'nun bir kasabasına hâlâ bilmem kaç günde gidiyorsa, evine gitmek için akşam halk otobüs durağında bir saat bekliyorsa, halkın yemek yediği lokantalarda pislikten geçilmiyorsa, sözde oturup konuşma, buluşma, yeri olan kahvehaneler kumar batakhanelerine dönüşmüşse, maddî anlamda batıl-laşma ve çağdaşlaşma sözü de henüz gerçekleşmekten çok uzaktır.

Ruh itibariyle de, kapitalist düzene dönüşme olayı, geri dönülmez bir gidiş değildir. Özel mülkiyet düşüncesi, serbest çalışma görüşü, toplumumuza büsbütün yabancı fikirler sayılmaz. Osmanlı toplumu, kendine mahsus bir şekilde, devlet gücü ve imkânını, toplum kurumlarının faaliyetlerini ve kişilerin teşebbüslerini birleştiren bir sistemle yaşıyordu. Cumhuriyet döneminde halk donuklaşmış, adeta teşebbüs kabiliyetini yitirmeye başlamıştı. Çok partili düzene geçişten sonra, Menderes, Demirel ve Özal dönemlerinde, bazı kesikliklerle kapitalist karakterin yoğunlaştırılması hareketi devam etmiştir. Ama, yine bir iktidar değişimi, sol zihniyetin gelişi, bunu her zaman kırabilir. Örneği de görüldü.

Asıl temel yapı değişikliği, kurumlarda olacak olan inkılâplardır. Üniversite ne dün, ne bugün, toplumumuzu gelecek zamana çıkaracak bilim kurumu olabilmıştır. Bir parça üniversiteye benzer gibi olduğu 1968 yıllarında dışarıdan talebe hareketleri ithal edilmiştir. 1980'den sonra da, meslek adamı yetiştiren, bir nevi meslek lisesi derecesinde bir havaya

büründürülmüştür. Solcular, gene o yıkıcı, anarşist üniversiteyi geri getirmek istemektedirler. Kurulu düzen de, bugünkü şekli koruma çabasında. Bu ikilemin dışında bir formül düşünen yok. Çünkü: o formül, ta temel meseleye, medeniyetimizin hayat me-mat meselesine gidip ulaşmaktadır.

Bu sorunlar üzerinde durmak, milletimizin yе-niden kendini bulmasına ilk temel katkılardan biri olacaktır.

ÜNİVERSİTE

II

Üniversite, bir toplumun temel taşlarından biridir. Üniversite, ülkenin beyni mahiyetindedir. Toplumun hafızası, idraki, muhakemesi ve ibdadı, orda doğar, orda gelişir, büyür ve ordan beslenerek yaşar. Üniversite, zihin hayatının başlıca kaynağı olan “düşünce”nin yuvasıdır. Üniversite’de bilim olarak doğan zihin verimleri, toplumun her kanadına, her katına “düşünce” olarak yayılır. Toplumda doğan “düşünce”leri de, üniversite, bilimin gelişmesi için bir nevi “kültür” alanı olarak kabul etmek zorundadır. Düşünürler, toplumu aşan, üniversitenin de aşırını çekingенliği ve kuralcılığıyla hür ufuklarını bağlamayan büyük yeteneklerdir. Elbet, üniversiteler, çekingен ve kuralcı olmak zorundadırlar. Bilim, adamı adım adım ilerler, kuş gibi uçup gitmez. Her adımını atarken uzun uzun düşünür. Ayağını yere bastıktan sonra da bir durup soluk alır. Ayağının altı sağlam mıdır diye iyice yoklar. Sonra dönüp gerisine bakar. Ne kadar yol almıştır, ölçer, biçer. Böylece, son dere-

ce ihtiyatlı şekilde ilerler bilim. Düşünceyi ise bu santim santim ilerleme kuralına bağlamak zordur. Düşünce, kimi zaman, göbeğinden bağlı olduğu bilim gibi yavaş yavaş ilerler, ama, kimi zaman da hızlı hızlı. Çünkü : düşünce bilimden ziyade duygularla irtibatlıdır. Heyecan, yeni düşüncelerin doğması için zihinleri kamçılar. İlham, heyecan, hayal ve duyarlılığın kanatlandırdığı düşünce demektir. Düşüncenin gelişim hızı, ilham sürecinde birden artar ve o süreç bitince, tekrar normale döner. Üniversitenin kuralcı disipliniyle ömrünün sonuna kadar bağlı olmasa da, düşünürün, başlangıçta bir bilim eğitimi almış olması hemen hemen zaruridir. Bilimi küçümseyemez ve tamamiyle inkâr edemez düşünür. Üniversite de düşünürü küçümseyemez ve onun toplumdaki etkisini ve topluma sağladığını inkâr edemez. Düşünürler, üniversite çalışmalarından yararlanacaklar, üniversiteler de, düşünürlerin açtıkları alanlarda meçhulun mayınlarını ayıklaya ayıklaya ilerleyeceklerdir. Düşünürler ve bilim adamları bir toplumun zihin hayatını yöneten liderler gibidirler. Birbirlerine muhtaçtırlar. Aralarında bir kopukluk olmamalı, aksine, bir diyalog bulunmalıdır. Batıda filozoflar, Doğuda ve islâmda hakimler (bilgeler), bilim ve düşünceden ve islâmda dinden kaynaklanan bir ahlâk öğretisi ve edimi getiren, örnek bir kişilik sunan önderlerdir. Görüldüğü gibi, sağlıklı bir toplumda, bilim hayatı, düşünce hayatı, din hayatı, ahlâk hayatı sıhhatli ilişki içinde olmak zorundadır. Ekonomi, politika ve sanat hayatı da, bilim, din, düşünce ve bilgeliklerin etkisinde ve gölgesinde kendi

sistemlerini kuracaklardır.

Türkiye’de, üniversite, medrese ile gizli açık savaşını verdi. Dışta tasfiye edilen medrese, üniversite öğretim kadrosunda belli bir oranda mensubunu bulunduruyordu. Bu, üniversitenin kendi iç muhasebesi gibi, vicdan azabı gibi, şuuraltında oluşan bir özelleştiri gölgesi gibi bir şeydi. Medreseyi öldüren üniversite, ruhunda bu cinayetin hatırasını atamıyordu. İlk günah hatırası gibiydi bu üniversitenin. Sanki medrese, sağ kalan bazı unsurlarıyla, üniversitenin içine “sızmıştı”. Vakayı böyle yorumluyor, böyle hissediyordu tam “batılılaşmış” unsurları Üniversitenin. Birinci Cihan Savaşı yılları, Osmanlı devletinin bitişi, batı tipi yeni devletin doğuşu yıllarını, üniversite de, içinde bir kaynayışla geçirdi. Ne zaman ki, devrimler yapıldı, o zaman, önce yazı gitti, sonra, sıra medresenin son “sızıntılar”ının da temizlenmesine geldi. 1933 yılında yapılan üniversite reformu, uzun süren üniversite-medrese çekişmesini sona erdirdi. Sahasının tek otoritesi olan nice kişiler bir çınarın devrilişi gibi devrilip gitti. Yerlerine nice liyakatsiz kişi oturdu. Artık geçmişten gelen her şey silinip atılmıştı. Batıcı üniversite kurulmuştu.

Ama, bu çare oldu mu? Gerçekten bu bir üniversite miydi? Üniversite nedir? Doğuda üniversite neydi (yani medrese), batıda neydi? Bunun üzerinde durmak gerekir.

Medrese, bizde toplumun temel taşlarından biriydi. Biri din, biri ordu, biri idare ise, biri de medreseydi. Medresenin, din ile kökten bir ilişkisi vardı. Öğretim, politika (idare) ve askerlikle doğrudan ilgi-

siz ise de, bir kurum olarak, idareyi de ve ruhuyla ordu ocaklarını da besliyor, gözetiyor, bir noktada denetliyordu. Fetva, icranın bilim adına onayı demektir. Bu yüzden, asker başkaldırmalarında medresenin işbirliği, ya da onayı bazan da parmağı vardır. Yönetim, ordu, medrese, ahenkle işlerse düzen yürürdü. Bunlardan bir veya ikisi, öbürlerine veya birine karşı harekete geçerse, düzen bozulur, isyanlar, ihtilâller, padişah devirmeler başgösterirdi. Tarihteki ihtilâller, hep ilmiye sınıfının, yani medresenin kıskırtıcılığına bağlanmamalıdır. Onun, uzaktan ve üst kademesiyle padişahı, yönetimi ve askeri gözetmesi, gözetlemesi ve hatta bir nevi çaktırmadan denetlemesi olmasaydı, Osmanlı devleti, öylesine, altı yüz yıl devam edemezdi. Hele her zaman düşmanlarla çevrili ve adeta sürekli savaş içinde olan toplum, ayakta kalamazdı. Ama, bu gözetim, giderek, zaruri hallerde müdahale prensibini aşmıştır. Zaman zaman medrese, yönetimin ya da askerin oyuncağı olmuş, onlar onu emelleri için kullanmışlardır. Bu da memleketin felâketini hazırlayan sebeplerden birini teşkil etmiştir.

Medreseyi redd-i miras edercesine red ve inkâr eden üniversite, onun yoz devrinin bu kötü geleneğini, sanki bir hikmet, bir nasılmış gibi benimsemiş, Sultan Aziz'in tahttan indirilişinden tutun da, binbir güçlük içinde ülkeyi parçalanmaktan ve dış düşmanlardan korumaya çalışan Sultan II. Abdülhamid'i devirmek için gizli hücreleşme yatağı olmaya ve onun devrilmesinde büyük rol oynamaya değin nice açık olaydan birinci derecede sorumlu bulun-

muştur. İttihatçıların elinde oyuncak olmuş, sonra onlardan bir ara kendini kurtarır gibi görünmüşse de, Cihan Harbinde Devletin çöküşü, onu da silip süpürmüştür. Cumhuriyet, düzenini kurarken onu da yeniden düzenlemiştir. Aslında bu devirde Üniversite yüksek okul durumundadır. 1983 reformu da geçmişten kalan ferdî kişilikleri de tasfiye etmiştir. Avrupa'dan sığınan, çoğu musevi, sahalarında tanınmış bazı profesörleri bünyesine almış da olsa, üniversite, o devirde aslında ihtisas okulları topluluğundan ibarettir. Bilim üretme, icat yapma, bilime katkıda bulunma gibi özelliklerden mahrumdur.

Osmanlı devrinde, önceleri vakıfların kurduğu müessese olan medreseler, devletin dışında bir malî özerkliğe sahipti. Nihayet, padişahların veya vezirlerin kurduğu medreseler de vakıftan ibaretti. Ama, Tanzimattan sonra kurulan Dârülfünun (üniversite), Devletin bütçesine bağlı olduğundan politikacıların buyruğu altına girmiş demekti. Cumhuriyet döneminde de, Devletten aldı parasını Üniversite. Malî özerkliği yoktu. Sesi sedası da çıkmadı uzun süre. Fakat, ne zaman ki, çok partili rejim başladı, o vakit, en kısa zamanda Üniversite kendini politikanın içinde buldu. Medresenin yozlaşmış halinden bin beter (ve üstelik onun son anına kadar koruduğu müsbet yanlarından da mahrum) bir halle ve üslûpla günlük politikanın içine daldı. Daha 1951 yılında muhalefetçe el altından düzenlenen irtica! mitinglerinde, üniversite gençliği militan gibi kullanıldı. 27 Mayıs ihtilâli ise üniversite gençliği öne itilerek başlatıldı, öyle yürütüldü ve öyle bitirildi. 27 Mayıs ih-

tilâlini yapan cuntayı da, en kısa zamanda üniversite hocaları yönlendirip olayı bir intikam alma şekline soktular. Anlaşıldı ki, medresenin yoz döneminin bu kötü âdetini Cumhuriyet üniversitesi de tam bir miras gibi devralmıştır.

1968 talebe hareketleri, yine, üniversitenin, seçimi büyük bir çoğunlukla kazanmış bir iktidara karşı başkaldırışı şekline dönüştürüldü politikacılarca. Ya da zaten politikacılar bu sonuca varmak için üniversiteyi önce “mâsum talebe istekleri ile harekete geçirmişlerdi. Mâsum talebe hareketleri! Üniversitenin politikaya alet edilişi böyle başlar. Arkasından forumlar gelir. Daha yeni üniversiteye gelmiş bir genç ne bilsin, kimin yetkili, kimin yetkisiz olduğunu? Üniversitenin içindeki solcu öğretim üyeleri, gençleri “forum” düzenlemeye ittiler. 1968 olaylarında, konferans salonları, ders salonları, “forum” düzenleme yerleri oldu. Hocaların kürsüleri işgal edildi, daha sonra üniversiteler işgal edildi. Hocalar el altından bunları desteklediler. Talebe sağ-sol diye ikiye bölündü. Döğüşler, kavgalar oldu. Büyük gazetelerin desteğiyle üniversitelerde “gerici avı”! yapıldı. 12 Mart’a böyle çıktık. 1973 - 1980 arası anarşi ve terör devrinde, öğrenciler, hocalar vuruldu. Anarşi bütün ülkeye yayıldı, yıllarca terör kol gezdi sokakta. 12 Eylül buna tepki ve tedbir olarak, üniversiteyi, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi öğrencilerin sadece dersıyla meşgul olduğu bir öğretim müessesesi haline getirmek için yeni bir sistem kurdu. Bu, ifrattan tefrite dönüştü. Zaten, üniversite, Tanzimat’tan bu yana hep ya ifratı yaşadı, ya da tefriti.

Asıl görevi olan öğretim ve bilim yapmanın yanısıra ölçülü bir dışa açılım özelliğini gösteremedi.

Batıda da, üniversite, kilise çevresinde bilim için kurulan vakıfların eseri oldu. Reform hareketi, üniversite çevrelerinde doğdu. Bugün, gerek Amerika, gerek Avrupa'da vakıfların (çoğu kilise vakfı) kurumlarıdır üniversiteler. Devlete karşı malî özerklikleri vardır. Teorik olarak bilim özerkliği, politik özerklik vardır. Ama çevrelerin büyük etkisi de vardır Üniversitenin üzerinde. Üniversite, ihtilâl kıskırtıcılığı ya da militanlığı yapamaz. Oradaki üniversiteler, kendi medeniyetleri çerçevesinde, kurulu düzeni bozmamak üzere özgürdürler. 1968 talebe hareketleri, gerek Fransa'da, gerek Almanya'da şiddetle bastırıldı. Bizde bastırılmaması ondan sonraki felâketlerin ana kaynağı oldu.

ÜNİVERSİTE

III

Üniversitenin düzelmesi, orta öğrenimin düzelmesine bağlı. Orta öğretimin düzelmesi ise üniversitenin düzelmesine. Fasit daire. Eğitim ve öğretim bir kere bozulmuşsa, işaret ettiğimiz fasit daire oluşacaktır. Bu yüzden de onu düzeltmek gerçekten zorun zoru. Ama yine de çıkış yolu olmalı. O da, metot olarak, bir yandan orta öğretimi düzeltilirken, bir yandan da üniversiteyi düzeltmek gibi ikili bir sistem olabilir. Ama her halde ağırlık üniversitenin düzeltilmesinde olmalıdır. Orta öğretimi yine üniversiteden gelen yönetecektir de ondan.

Üniversitenin düzeltilmesi konusundaki düşüncelerimizin genel çerçevesini çizmeden önce, orta öğretimin, yüksek öğretime göndereceği öğrenciye, en azından metodlu olmayı, kütüphanelerden ve kitaplardan nasıl yararlanacağını bilmeyi, gereksiz tesir altında kalmamayı, bir fikri karşıtları ve alternatifleriyle birlikte düşünmeyi, bilim, düşünce, inanç, ideoloji, teori ve pratik ayrımını ve seçimini yapabil-

meyi öğretmiş, kısaca kişilik sahibi olma yeteneğini yeterince işlemiş olması gerektiğine işaret edelim. Böylece, üniversitede bir uzmanlık kazanacak olan öğrenci, bir taraftan da kişiliğini geliştirmeye devam etmeli, dünyada olup bitenleri serinkanlılıkla izleyip değerlendirebilmeli, genel kültür, edebiyat ve güzel sanatlar konusunda da alâkasını korumalı, bilgisini artırmalı ve zevkini inceltmelidir.

Geçmişte bunun aksini gördük. Üniversiteye gelen öğrenciye “forum var!” denilince sanki dersmiş gibi koşulmuş ve orada anarşi ve terör seminerleri yapılmıştır. Öğrenci, kolaylıkla ideolojik propagandalara kapılmış ve tesir altında kalmıştır. Çünkü: lisede, o öğrenciye, forum nedir, ideoloji nedir, din nedir, kültür nedir, kapitalizm nedir, sosyalizm nedir, dünyada neler olup bitmektedir, çağımızı uğraştıran sorunlar nelerdir? Propaganda nedir? Propaganda etkisi nasıl sağlanır? konularında hemen hemen hiç bir şey öğretilmemiştir. Kendisine ezberletilen konuların çoğu da kısa zamanda aklından çıkacak olan gencin önünde, ya adeta dünyayla ilgisini kesip bir uzmanlık elde etme ya da tamamen işi sokak politikacılığına dökme gibi iki yol bulunmaktadır. Bu iki yol da gerçekte tehlikelidir. Biri, sözde ihtisas sahibi olmuş, yüksek tahsillilik gururuna sahip bir insan çıkaracaktır karşımıza. Bu kişi, toplumda, kendine güvenip her konuda otorite gibi konuşacak, aslında ise, toplum işlerinde halk kişileri kadar bile isabetli hüküm veremeyecektir. Halk, meşgul ola ola, pratik olarak da olsa, politika ve benzeri konularda kendinden umulmayacak bir çok kararlar verebilecek bir

tecrübeye sahip olabilir. Halk kişisi, ümmi de olsa, sağduyusu, kulağının delik oluşu, oraya buraya girip çıkması ile toplum olaylarında korkusuz ve telâşsız bir tutum ve tavır takınma güvenine kavuşmuştır. Üniversitede, yalnız uzmanlık alanında çalışmış kişi ise, toplum konularında bu sağduyuyu ve öğrenme azmini yitirmiştir. İkinci tip ise çok daha tehlikelidir, kendi ihtisasını dahi savsaklayıp profesyonel partizan olup çıkar. Belki bir gün üniversiteyi de bitirir ama, böyleleri, ihtisasının da gereğini yerine getiremeyeceğinden toplumda onulmaz yaralar açar.

1968 talebe hareketleriyle başlayıp 12 Eylül 1980'e kadar süren dönemde, üniversitede anarşi ve terör kol gezdi. Hocalar hiç de makamlarına yaraşır bir ahlâk ve dayanıklılık sergileyemediler. Kürsülerini terörist talebelere terk ettiler, onlarla işbirliği yaptılar. Üniversite özerkliğini öğrencilerin birbirini döğme, kovma ve kovalamacası şeklinde uyguladılar. Üniversitede adam öldürülürken olaya müdahale için içeri girmek isteyen polise, "polis üniversiteye giremez" diyerek karşı konuldu. İçeride adam öldürülse bile polis içeri giremezmiş! Bu üniversite yıllarca aslî görevinden uzak kaldı, bilim yuvası olduğunu unuttu.

Bu, kendiliğinden olmadı. Arkaplanda bunu planlayanlar, düzenleyenler ve ayarlayanlar vardı. Neden yaptılar bunu? Sakin sakin düşündüğümüzde, bunun sebebini açık seçik görüyoruz. Bu da, tartışmayla başa çıkamadığı görüşü, kaba kuvvetle susturma, sindirme taktiğidir.

Evet, 1960'dan sonra 27 Mayıs ihtilâline yardım

etmiş olan solcular, meydana çıktılar. Büyük gürültülerle toplumu oldu bittiye getirip sosyalizm devrimini gerçekleştirmek istediler. Halk Partisi'nin genç elemanlarını kısa zamanda elde ettiler. Basın sol renge boyandı. Bu da yetmedi, üniversiteyi ve daha sonra da tekel olan Devlet Televizyonunu ele geçirmeye çalıştılar. Her yerde başarılı oldular. Ama üniversitede, ne de olsa bilim ocağı olduğu için, istedikleri kadar hızla ilerleyemiyorlardı. Hatta bazı solcu doçentler bile, sosyal, tarihî bir konuyu biraz inceleyince başka sonuçlara varıyordu. Üniversitede tarihin yorumu açısından, toplumu kendine getirebilecek bir takım kıvılcımlar, şerrareler belirmişti. Bu, giderek artabilir, bir yangına dönüşebilirdi. İşte, bunun için, ne yapıp yapıp bu üniversiteyi çalıştırmamak, asli görevini bile yapamayacak duruma getirip teröre ve anarşiye boğmak gerektiği kanaatine vararak eyleme geçtiler. Gerçekten de, üniversite, yıllarca görevini yapamadı. Öğretim yapılamadı, bilim çalışmaları baltalandı. Üniversitesi işlemeyen bir toplumsa elbet felâh bulamazdı. Nitekim kısa sürede toplum da daha beter bir terör ve anarşinin içine düştü. Yıllarca toplumdan kan aktı. Dışarıda neler olup bittiğine bile kimse bakmadı. 12 Eylül'e kadar bu böyle devam etti.

12 Eylül, bu anarşi ve terör üniversitesine tepki olarak, sütliman bir üniversite kurmak istedi. Daha evvel, tamamen kendi başına buyruk, daha doğrusu başıbozuk olan fakülte ve üniversiteleri, hiç bir karar vermeden yıllarca en seviyesiz politik oyunlarla üyeleri birbirleriyle boğuşan senatoları sıkı sıkıya

bağlamak için, yeni bir düzen kurdu. İfrattan tefrite gitti. Öğrenciler, lise öğrencisi durumuna, öğretim üyeleri de yüksek okul hocaları durumuna getirilmek istendi. Bu düzen, çatır çatır çatırdamaktadır. Yaşayamayacağı açıktır. Ama o yıkılırken, solcular, yeniden o başı boş, başıbozuk, sözde özerk, gerçekte yıkıcı üniversiteyi geri getirmek istemektedirler. Hak ne onda, ne bundadır. Ama hakkı temsil edecek üçüncü yol, üçüncü tez, ortada görünmemektedir. Çünkü: onu temsil edecek gerçek aydınlar topluluğu ve ondan doğacak kuruluş ve oluşlara imkân verilmemiştir. Ya kırk katır ya kırk satır düşüncesi egemendir. Ya lise gibi sus pus, ve suya sabuna dokunmayan, sadece dersine çalışıp, diplomasını alıp hayata atılan öğrencilerin ve karatahtada bir şeyler çiziktiren hocaların meydana getirdiği üniversite, yani kendine liberaller denilenlerin sözde üniversitesi, ya da tam sosyalist ihtilâlcı militanlar ocağı, beyinleri yıkanmış, terör ve anarşiye koşan, bomba patlatan, yakıp yıkan insanların barınağı, illegallik bucağı üniversite. Şimdi bu ikisi çarpışmakta ve konuşmaktadır. Asıl üniversitenin, ihtisasla kişiliğin, ah-lâk ve idealizmin, dünyayı bilip anlamamanın ve yönetmenin yollarını arayanların ocağı, geçmişten gelip geleceğe giden bin yıllık bilim ocağı olma şuurunun mayalandığı bir yer olma özelliğini taşıyan üniversite, gerçek üniversite ve onu kuracak aydınların alternatif olarak ortaya çıkmaları, işte buna meydan verilmiyor, bu hatıra bile gelsin istenmiyor. Kapitalistler ve solcular el birliği yapıp (bilhassa basınla) dâvayı başka yöne kaydırıyorlar. Açık oturumlar da

arka planda, ihtilâlcilikle suspusculuk tartışması şeklinde cereyan ediyor.

Fatih, yaptırdığı ve vakfettiği medreselerde kendisi için bir hücre ayırmak isteyince, hocalar “imtihan ederiz. Eğer başarırısan bir oda verimiz” dediler. Fatih, imtihan oldu ve öyle bir hücre sahibi oldu. Hocalar, bu hücreyi istemeğe, Fatih’in ilim aşkının sebep olduğunu ve onun, bilgisiyle, çalışmasıyla buna lâıyk bulunduğunu bilmez değillerdi elbet. Ama, kötü bir örnek olmasından korkup imtihansız bir hücre vermediler ona. Bir yol açılmasından korktular. Verselerdi, daha sonra, aklına esen padişah, vezir, bey gelecek, bir oda işgal edecek, daha sonra da istediğine verecek, medrese de iç hürriyetini yitirecek, giderek de yozlaşacaktı. Fatih için konan bu kural ve benzeri kurallar, uzun süre tasalluttan, müdahaleden korudu medreseyi. En son durumda bile, zaman zaman nice onurlu olduğunu gösterdi o. Tanzimat’tan sonraki üniversitede ise, bu kişilikten eser kalmadı. Zaman zaman o formasyona yaklaştığı anda da, 1968 talebe olaylarında olduğu gibi, üniversite, kışkırtıcılıklara karıştırıldı, allak bullak edildi.

ÜNİVERSİTE

IV

Kendi medeniyetimizi bırakıp sözde batılılaşma havasına girdiğimizden bu yana toplum müesseseleri hep çalkantı içindedir. Her müessesede yapılmak istenen düzeltme, genellikle bir bozuluş getiriyor, Gerçek üniversitemizin kuruluşu da, elbet, toplumumuzun kurtuluşundan sonra olacaktır. Yani kendine gelişinden, bu tarihî sarhoşluktan ayıldıktan sonra. Ama o güne kadar elimizi kolumuzu bağlayıp duracak değiliz. Zaten elimizi kolumuzu bağlayıp dursak, o gün gelmez, kurtuluş hiç bir zaman gerçekleşmez. Kurtuluş, ancak çalışıp çabalayarak varılacak bir merhalenin adıdır. Oturup Mehdi beklemek inancı, islâmın inancı değildir. Çalışıp, bir gün Mehdi çıkacaksa, onun çıkış ortamını hazırlamak gerekir. Eğer Mehdi çıkacaksa, bu bir sonuç olacaktır. Ortamın hazırlanmasıyla bütün müslümanları kurtaracak bir lider doğabilir. Bir kişi hiç bir zaman tek başına bir şey yapamaz. Bir kadronun doğması lazımdır ki, aralarından biri baş olabilsin. Yani, İslâm Âlemini

Mehdi adlı veya lâkaplı ya da fonksiyonlu birinin kurtarması mukadderse, müslümanlar, öyle birini aralarından çıkarabilecek, ve onun teşebbüsünde başarıya ulaşması için de çevresi olacak bir aydınlar kademesine sahip olabilecek bir seviyeye varmak için gece gündüz çalışmalıdırlar.

Toplumun toptan düzelmesi için çalışmalar yapılırken, müessese müessese olarak da düzeltme düşünülebilir. Yani bütünden parçaya, parçadan bütüne metodu uygulanmalı bu konuda. Bu yüzden, bir yandan genel düzeliş ve diriliş için düşünceler ileri sürülürken, bir yandan da belli konularda bir takım öneriler belirtilebilir. Belki bu önerileri kimse kale almayacak; kimseye etki yapmayacaktır bu teklifler. Böyle de olsa, düşünceleri sıralamakta fayda vardır. Bugün bir takım düşünceleri küçük gören, beğenmeyen ya da kabul etmeyenler, belki de sanıldığından daha kısa bir zamanda onlara muhtaç olabilirler, onlardan yararlanmak zorunluluğunu duyabilirler. Halk ne güzel demiştir: bir iyilik yap, denize at, balık bilmezse Halık bilir. Düşüncelerin sıralanması, bir gün yararlanılmak üzere, elde hazır olmasını sağlayacaktır ki, bir nevi proje repertuvarına, arşivine bir katkı demektir.

Geleceği bilemeyiz; yavaş yavaş müesseseler düzelirse, belki, bu, bütünün kurtuluşuna götüren yol olur.

Üniversiteler, her şeyden önce amacını iyi tesbit etmelidir. Bu amaç, bir yandan devletin ve toplumun ihtiyacı olan uzman kişileri yetiştirmek, yetiştirenleri yetiştirmek ve bilim yapmak diye üç bölüm olarak

düşünülebilir. Üniversite yönetimini ve organizasyonunu da bu üç amaca göre düzenlemek gereklidir. En geniş daire, memleketin ihtiyacı olan ihtisas sahipleri dairesidir. İkinci daire, bunların öğretimini yapacak kişilerin dairesidir. En küçük daire de, sırf bilim çalışması dairesidir. İhtisas yapıp özel sektörde ya da kamu sektöründe görev alacak olanlar, halen mevcut müesseseler (örneğin, hukuk fakültelerini Adalet, tıp fakültelerini Sağlık Bakanlığı vb.) ile ilişkili yapmak icap eder. Hatta, devletin önceden planlamasıyla aşağı yukarı öğrenciler mezun olduklarında işleri hazır olmalı. Yoksa, bugünkü gibi giderse, ileride toplum için büyük bir problem olacaktır bu. Fakülte bitiren kişilerin işsiz kalma felâketi. Bunlar, yüzbinleri, milyonları bulursa, toplumu çok büyük bir kaos, felâket bekliyor demektir. Sırf bilim yapacak kişiler de, bugün hocaların maruz kaldığı durumlardan, binlerce kağıt okuma, sürekli imtihanlar yapmadan kurtarılmalıdır. Bu üç kademeyi yerli yerine koyamazsanız, mezun olduktan sonra başıboş gezen umutsuz yüzbinler, ders anlatmak ve imtihan kâğıdı okumaktan bunalan, boğulan ve elbet ilmi çalışma yapması imkânı kalmayan hocalar sistemine yer verirsiniz ki (aşağı yukarı bugünkü sistem), bu üniversite, elbet, kendisinden isteneni yerine getiremeyecek bir müessese olacaktır.

Üniversitede, bu üç amaca, bu üç kademeye göre, bir iç düzen, bir de dışla ilişkiler düzeni kurulmalıdır. Ne geçmişin başıboş, politik, anarşist, ideoloji vurgununu yemiş üniversitesi, ne de bugünün donmuşluk düzeni. Biz, tek sistem değil, üçlü sistem

öneriyoruz. Bilim için çalışanlar, yani bir nevi hocaların hocaları tabakası, bilim ve kanaatte tam özgür olmalı, ama politikaya bilimi alet etmemeleri için tedbir alınmalı. Hocalar tabakası, bunlar bir partiye mensup olabilirler, ama, politik tavırlarını Üniversiteye taşıyamazlar. Üniversiteyi partilerinin emellerine alet edemezler. Öğrenciler de istedikleri partiye mensup olabilirler, gençlik teşekküllerinde çalışabilirler, ama üniversite adına kimsenin hareket etme hakkı olmamalıdır. "Üniversite gençliği", geçmişte hep belli bir parti tarafından istismar edildi. Partizan öğrenciler sözde üniversite adına ortaya atılır, bihaber gençler de arkalarından sürüklenir gider. Buna meydan vermemek için, gençlere ihtisasları dışında bir takım genel kültür, dünya olayları, fikirler konularında konferanslar ve dersler verilmeli; hayatı ve insanı aydın yapan dinamik bilgiler ve kültür dersleri ve konferanslar. Bunun için ayrı bir öğretim örgütü kurulmalı. Bunlardan genel bir yoklama ile fakülte bitirme sınavı birleştirilmeli. Ancak, dikkat edilmeli, bu ocağı da sol ideoloji mensupları işgal etmesin. Toplumumuz hakkında, insanlara karşı nasıl davranılacağı hakkında, yakın geçmişimiz, dünya ve insanlar hakkında bilgiler verilecek bu müessese de yozlaştırılmamalıdır.

Bugünkü edebiyat fakülteleri çok yetersizdir. Kadrolarının çok genişletilmesi lâzımdır. İslâm düşünürleri ve bilginleri için kürsüler, enstitüler, (meselâ bir Gazzali, bir Muhyiddin-i Arabi, bir Mevlâna, bir Kâtip Çelebi enstitüsü ve kürsüsü) kurulmalıdır. Eski eserlerin yeniden basılması, sadeleştirme tek-

nikleri, günümüz diline çevirme teknikleri öğretilmelidir. Tarih kadroları da çok genişletilmelidir. Bütün kütüphanelerden öğrenci ve öğretim üyelerinin geceleri ve tatil günleri de yararlanmaları sağlanmalıdır.

Personeli belli sayıya varan müesseselere (ister kamu, ister özel teşekküller olsun) psikologlar, sosyologlar, felsefe mezunlarının alınması mecburi tutulmalıdır. Danışman ya da araştırmacı rehber olarak da olsa. Öğrenci, mezun edilip bırakılmamalı, devletin kurduğu bir kurum onu izlemeli ve iş hayatına adapte etmeli.

İlâhiyat Fakültesi mezunlarına ayrıca misyonerlere uygulanan metodları da görerek ve ondan ibret alarak, genel kültür, tarih ve edebiyat kültürü kazandırılmalı, sabırlı olma, dayanıklı olma gibi irade deneyimleri yaptırılmalı, ülkeler, kanunları, adetler, örfler hakkında bilgiler verilmelidir. İslâm klasikleri öğretim ve eğitimini geliştirmeli ve bu alana aydınların büyük ilgisi çekilmelidir. İçte ve dışta. Osmanlılarda olduğu gibi.

Ezbercilikten, lüzumsuz bilgilerle hafızanın yüklenmesinden kurtulmalı öğrenciler. Araştırmacılık yönü geliştirilmeli öğrencinin. Belli kitap ve notlara bağlılıktan kurtarılıp ilgili alanın tüm literatürü ile tanıştırılmalı; yabancı dil üniversitede öğretim dili haline getirilmemeli, aydınının aşağılık duygusuna kapılmasına meydan verilmemeli ve daha çok saf bilim alanında kalacak olanlar için yoğun bir eğitim ve öğretim konusu olmalı.

Üniversitenin yeniden düzenlenmesi için uzun

vâdeli planlar yapılmalı ve bu planlar tartışılmalıdır, tartışmaya açık tutulmalıdır.

Üniversite mezunu deyince, aklımıza, bilgili, kültürlü, belli bir alanda uzman olmuş, hoşgörülü, topluma saygılı, tarih şuurunu taşıyan, toplumda belli bir yer edinerek olumlu katkılarda bulunan, dindar ve yurtsever bir aydın kişi gelmelidir. Aydınlar kadrosu, bu özellikte gençler ve olgun yaşta insanlardan oluşmuş ülke, geleceğine güvenle bakabilecektir.

TELEVİZYON

I

Batılı, sürekli olarak dikkat eden ve dikkat çeken, dikkat çekmek, dikkati üstünde toplamak isteyen bir insan tipini oluşturuyor. İnsanoğlunun tabiatında var bu gerçi. Ancak, olgunlaştığı ölçüde, dikkat çekme isteğinden kurtulur insanoğlu. Dikkat çekmekle başkalarını rahatsız ettiğinin farkına varır insan ahlâken yükseldikçe. Tasavvuf, bu ahlâkı en ileri dereceye götürdü. Ve islâm toplumu, olgunlukta en ileri insanların meydana getirdiği bir toplum oldu. Müslümanlar, geçmişte, dikkat ederler, ama dikkat çekmemeğe çalışırlardı. Batı toplumunda, dikkat çekme, ön planda gelen bir özellikti. Hatta, yeni çağlara kadar, Batıda, dikkat çekme çabası, belki de, dikkat etme özelliğinden daha baskındı. Belki Rönesans, tek insan psikolojisi açısından bakarsak, Batının, dikkat çekme özelliğine, dikkat etme özelliğini de eklemesidir. Bu iki özellik birleşince, psikolojik bir kuvvet, bir enerji doğdu. Batının kendini Batı yapışı böylece gerçekleşti. Gerçi, Budizmde de “dik-

kat" önemliydi. Ama bu dikkat, sadece, insanın, ah-lâki açıdan kendini kontrolü demekti. Belli bir amaçla, dünyaya, teoriyle beslenmiş bir bakışla bakmak, dikkat etmek, bunu bir kurala ve disipline bağlamak, yani bilim gözüyle dikkati değerlendirmek ve verimlendirmek, islâm bilginlerinin getirdiği bir yenilik. Batı, bunu Rönesansta "iktibas" etti ve korkunç bir şekilde geliştirdi.

İslâm bilginlerinin dışı dikkatlerine karşılık, mutasavvıflar içe dikkat üzerinde yoğunlaştırdılar çalışmalarını. İçe dikkat, iç dikkat, içte dikkat, ama dışta dikkat çekmeme, tasavvufun bu konudaki ilkeleri idi. İslâm bilginleriyle mutasavvıfların, adeta, işbölümü yaparcasına iç ve dış dikkati paylaşmaları sonucunda, büyük islâm medeniyeti doğdu, büyüdü ve serpti.

Batı ise, Rönesanstan sonra, dış dikkati, sistemleştirip dünyayı kuşatacak bir istilâ aracı, gücü haline getirdi. Buna karşılık, manevî cephede, sahte alçakgönüllülükleriyle, dikkati çekme iptilâsından kendilerini kurtarmalarının sözkonusu bile olamayacağı belliydi. Nitekim, dünyanın her tarafına giden misyonerler, fedakâr iş ve hizmet insanları görüntüsü içinde, insanların gönlünü aldatamadılar. Asyalısı da, Afrikalı da, Batılının bu sahteliğini sezdi. Kananlar ve kanmış gibi görünenler, belki daha çok çıkar ilişkisi olanlar, bir ağa takılıp kalanlardı.

Batının bu dikkati çekme saplantısının kökeninde, doğulu önünde, tarihin karanlık çağlarına kadar uzanan bir aşağılık duygusuna kapılma yazgısı

bulunmakta, kendine güvensizliğini saklama ve telâfi etme telâşı yatmaktadır. Batı, bundan hiç bir zaman kurtulamadı. Doğuyu yere serdiği zaman bile. Onca zafer ve yengi, bu iç tatminsizliği, boşluğu gidermeğe, doldurmaya yetmedi.

Bugünse daha büyük bir telâş içindedir Batı. Çünkü: Doğu ve Afrika, sırtından Batıyı atmağa çalışmaktadır. Bunun farkında olan Batı, dikkatini ve dikkat çekme albenisini en üst dereceye çıkarma çabasını göstermektedir. Dikkatini azamiye çıkarması fazla bir fayda vermemiştir. Çünkü: dünyaya bakışı, 20 yy. ortalarında zirveye çıkmış, bundan sonra yerini artık yükselme yerine, yavaş yavaş inişe bırakmıştır. Demek ki, dünyada, her şeyin bir sınırı vardır ve "bir şey sınırını geçti mi, tersine dönüşür". Aşırı dikkat, görülen şeyi görülmez kılar. Fazla yakınlık, fazla uzaklık gibi bir etki yapar. İnsan, aşırı bakma veya aşırı yaklaşmayla, parçaya, ayrıntıya dikkat etmekten, bütüne ve asla dikkat etme gereğini gözden geçirir. Fotoğraf makinası, telefonu, telsizi ve uyduları ve muhabirleriyle dünyayı gözleyen Batı, yine de, kendi dışındakileri anlamamanın sırrını bulamamış, ona yabancı kalmıştır. Gönüllerin birbirine hitap etmediği yerde insanlar birbirlerine hep kapalı ve yabancı kalacaklardır. Batı ise, gözünü dört açtığı halde gönlünü insanlara sıkı sıkıya kapamıştır. Çünkü : O kendini üstün, kendi dışındakileri aşağı görür. Misyonerlerdeki sahte iyilik meleği rolü, aslında üstün ve mutlu insanın "aşağı" insanlara acıması ve onlara kurtarıcı elini uzatması biçiminde ve duygusudur. İnsan sevgisinden ve eşitlik duygusundan

nasipsiz bir durumalıdır bu. Dışındakileri hor görme ve küçümseme duygusundan kendisini kurtaramamıştır Batı. Bütün saklamasına ve aksini iddia etmesine rağmen bu hissi sırtıtmış ve insanlarca sezilmiştir. Bu da, batılının içinden atamadığı antik ve arkaik aşağılık duygusunun tersine çevrilmiş bir tezahüründen başka bir şey değildir.

Dikkati son sınırına varan, hatta ondan gerisin geri çark etmeye başlayan Batı, dikkat çekme özelliğini halâ yükseltme marifetini göstermektedir. Zaten ayakta duruşu da, bu, “atraksiyon” sayesinde olmaktadır.

Uzun süre Doğunun dikkatini çekememiştir batılı. Doğulu, bir çağdan sonra adeta içine kapanmış, “dairemi bozmayınız” diyecek kadar bile tepki göstermemiş, adeta hayaller, rüyalar ve hülyalar dünyasına dalmıştır. Parlak geçmiş zaman bile, belki, onun için bu rüyaların bir çeşidi, bir türü, bir parçasıdır. Bunu gören Batı, gerek kendi tatminsiz ruhunun iştihası sonucu, gerek kendi dışındaki âlemi kendine hayran etmek ya da kendi üstünlüğünü tartışmasız kabul etme şokuyla çarpmak, böylece de zaman kazanmak, egemenliğini devam ettirmek yolunu seçti.

Bu sebeble, önce gazeteyi icat etti. Günlük gazete, basın, Doğuda ve İslâm Dünyasında da aydın çevrede bir yankı buldu. Ama halk fazla etkilenmedi. Bunun üzerine radyo ve sinemayı keşf etti Batı. Sinema hayalci ve hülyacı Doğuda biraz daha içe nüfuz etme imkânını sağladı. Radyo, evlere ve kişilere direkt etki yapma imkânını temin etti.

Fakat, bütün bunlar, Batının 19. yy.'da elde ettiği üstünlüğünü devam ettirmeye yetmedi. Çünkü: tarihin ve kaderin tılsımıyla yüzlerce yıldır uyuyan kıt'alar adeta bir devin uyanışı cinsinden uyanmaya başlamıştı.

Zaten, batılının bir yandan uyutma, bir yandan da "dikkati çekme" niyeti için kullandığı araçlar, iki taraflı kesen bir bıçaktı. Bir yandan uyutuyor, bir yandan uyandırıyor. Bir de, buna, Batının kendi içinde bölünüp dünyayı paylaşma kavgasına girişmesinin, ölüm kalımlı iki cihan savaşının çıkışının eklenmesi, Doğunun ve bir dereceye kadar İslâm Dünyasının bu "uyanışı"ını hazırladı ve hızlandırdı.

Gerçi, bu uyanma, pek şuurlu bir uyanmaya benzemiyor. Hatta yer yer uyanış, adeta daha büyük bir uykuya dalış görüntüsünü veriyor. Batı da, önleyemediği uyanışı yozlaştırmak için elinden geleni yapıyor. Bakıyorsunuz, bu uyanışlar, bu başkaldırıışlar, bu bağımsızlık çabaları, ya kapitalizme dönüşme ve alışma temrinine, ya da sosyalistleşmeye ve komünistleşmeye çevrilmeye başlamış. Nasyonalizm ve sosyalizm, Batının ektiği tohumlar, ayrılık tohumlarıdır. Gerçek uyanış ve dirilişi önlemek için saçılan zehir tohumlarıdır. Ama, bu zehirli tohumlar bile, zaman zaman Batıya da çevrilmiş silâhlar gibi rol oynadığından, Batının yüreği de hopluyor ara sıra.

Durmayan Batı zekâsı ve muhayyilesi, yeni yeni araçlarla, bu uyanmayı kırmak ve yozlaştırmak, Doğu insanını şoke etmek huyundan vazgeçmiyor. Gerçekten de, bir süre de olsa, bu, dışındaki dünyayı

allak bullak ediyor. Bir zaman kazanıyor, kaybetti sanılan yerde birden yenilgisini zafere çevirmiş gibi oluyor.

İşte, Batının bu buluşlarından sonuncusu ve belki de en büyüğü “televizyon” dur. Millî duyguları biraz da Batının dürtmesiyle uyanmış Asya ve Afrika ülkeleri, kendi geleneklerine ve geçmişlerine tam dönecekken, televizyon çıkageldi ve ülkelerin yeni başlayan kendine dönme hareketine korkunç bir darbe indirdi.

Dünyanın her tarafında, televizyon, Batının bu alandaki üstünlüğü sebebiyle, yenilip, koğulmakta olan uygarlıklarının, sanki sahte bir ric’at yapmış gibi geri dönüp yerli kültürlerle ta şahdamarlarından saldırma aracı olmuş, ya da en azından bu görüntüyü vermiş bulunuyor. Batıya bir kez daha moral sağlamış, kaybetmeğe yüz tuttuğu kendine güvenme duygusunu tazelemiş, yerli kültürü diriltme savaşını verenlere de yeni bir güçlük, problem çıkarmıştır Televizyon. Basın ve radyonun tahribatına bir de televizyonun tahribatı eklenmiş ve Batıya da dışta tutunmaları için bir dayanak noktası olmuştur.

Şüphesiz, bu tahribat, televizyon, basın ve radyonun araç olarak kendilerinden doğan bir tahribat değildir. Onların kullanılışından doğan bir tahribattır. Bu araçlar iki tarafı keskin bıçaklar gibidir. Et-kileri de kullanışlarına bağlıdır. Batının etkisiyle yerli kültürü ve mensup olunan medeniyeti yok etmeye yönelik olarak kullanılan bu vasıtalar, tersine kullanılabilse, zulûm iken rahmet, öldürücü iken diriltici, yıkıcı iken yapıcı vasıtalar haline dönüşürler.

Ama, dediğimiz gibi, bir şuurla, bir kişilikle, bir idealizmle kullanılırlarsa. Ancak böyle kullanılmazlar. Çünkü: bunu kullanacak elemanları yine Batı eğitmekte ve onlara felâh bulmaz, şifasız bir aşağılık duygusu aşulamakta, onları gönüllü kültür ajanı olarak programlamaktadır.

TELEVİZYON

II

Batı, Doğu'nun ve hatta müslümanların fazla soyuta (mücerrete) kaçtığını görünce, ruhuna zaten uygun olana, somuta (müşahhasa) sarıldı. Somutçuydu, daha çok somutçu oldu, soyutu da somutun, teoriği olarak kullandı ve geliştirdi.

Doğu, çizgide minyatürü seçmişken, Batı, kendini resim sanatına verdi. Resimden filme geçti. Bizde, Karagöz, perdede hayal âleminde kalırken, Batı görüntü sanatını enine, boyuna ve derinliğine kucakladı. Görüntü ve somut, belki insanın bu dünyadan yukarılara yükselmesine engel bir psikolojik takındır diye gerek Doğuda, gerek İslâm ülkelerinde belli bir noktadan ileriye götürülmemiş olsa gerek. Oysa Batı bu dünyaya, daha fazla bu dünyaya sarılmak istediği için, duygularla seslenen her noktadan ve her açıdan bakmayı ve hareket etmeyi denemiş durmuştur.

Görüntüde, önce sinema, sonra televizyon, Batının adeta yeni bir dünya kurmasına neden oldu. İn-

sanı duygularından yakalayan ve hamur gibi yoğurup zaman içinde şekillendiren bir dünya. Tarihin sayfalarını hızlı hızlı çeviren bir dünya. Sinema öncesi insanla sinema sonrası insan arasında sanki yüzyıllar varmış gibi bir uçurum açmak isteyen bir teşebbüse cesaret verdi bu yeni görüntü saltanatı. Ortaçağdan Yeni Çağa geçişte bile insan tipi için bu kadar büyük bir fark gözlenemez en azından görünüşte. Görüntü, bir nevi, insan ruhunu da, belli bir düzen içinde olayları belge belge dosyalama alışkanlığını kazanmaya itti.

İkinci Dünya Savaşı, Asya'nın, Afrika'nın ve İslâm Âlemi'nin bir parça kendine gelmesine fırsat verdi. Avrupalılar, dünyayı paylaşma hırsıyla birbirine düşünce, paylaşılacak dünya, bir parça kımıldamaya, sömürgecilik narkozunun tesirinden sıyrılmaya başladı. Bu da, giderek dinlerin canlanmasına, geçmişin hatırlanmasına ve yerli kültürün özgünleşmeye yönelmesine yol açtı. Bu durumu 1950-1970 arasında Türkiye'de de gözlemlemek mümkündür.

Bu gidişten büyük kaygıya düşen Batı, bir çok tedbirlerle yeni bir uzun vâdeli plan uygulayarak kendi etkinliğini yeniden kazanmak ve sürdürmek için olanca dehasını harekete geçirdi.

Dünyanın her tarafında ihtilâller, darbeler, suikastler tertip ettirdi. Bu konuda Avrupa ülkeleri gerçekten uzmandırlar denebilir. İngilizler, Fransızlar, Ruslar ve Amerikalılar, bir ülkede darbe yaptırma, ihtilâl çıkartma tekniğinde bir hayli ustadırlar. O kadar ki, darbe veya ihtilâl yapılan ülke, bunun dışarıdan geldiğinin bile farkına varmaz. İhtilâl için

kullanılan kişiler, bu ihtilâli kendilerinin yaptığını sanırlar. Kendilerine karşı darbe yapılan ya da ihtilâl çıkarılan insanlar ise bunun sorumlusu olarak sadece muhaliflerini görürler. Kapitalisti ve komünisti ile Batı, hareketi gerçekleştirme safhasına soktuktan sonra ortada görünmez, etki alanından çekilir. Hatta, o ihtilâl yapıp da başarıya ulaşanların karşısına geçip, bu kez, onları bu zayıf noktalarından sıkıştırmaya başlarlar. İhtilâl yapmanın hesabını ve tavizini isterler.

Ancak, ülkelerin kendilerine dönüşünü bu hareketler bile durduramamıştır. Bu tip ihtilâl hareketleri, darbeler, hele halkın seçtiği hükûmetlere ve iktidarlara karşı olursa, kısa zamanda, yani ilk şaşkınlık ve apışma geçer geçmez, yeni gelenlere karşı bir tepkiye dönüşmüştür (Meselâ Türkiye’de 27 Mayıs Hareketi, halkta böyle bir tepkiyi doğurmuş, çok partili demokrasiye dönülür dönülmez de devrilenin devamı olan parti iktidara gelmiş, ortalığı velveleye veren sosyalizm gürültüsü, çok cılız imkânlarla gelişen yerli düşünce ve kültür hareketinin doğmasını ve etkinleşmesini önleyememiştir. Diriliş düşüncesi de, bu hay huy, fikir planındaki bu çalkantılar içinde doğmuş ve gelişmiştir).

Bu hareketlerin de yeterli olmadığını gören Batı, “talebe hareketleri” denen bir yeni senaryoyu sahneye koymuştur 1968 yılında. Halâ Batı için bunun ne anlamı olduğu, niçin çıktığı, nasıl geliştiği ve neden öyle delinmiş balon gibi birden söndüğü anlaşılmış değildir. Bu konuda yazılan bir çok kitap, meseleyi ciddi olarak ele almamış, bu kitapların yazarla-

rı, hep kendi hayallerindeki fantezi tipi reformlarla bu hareketler arasında bir bağlantı kurmaya çalışmışlardır. Bütün bu açıklamalar inandırıcı olmaktan çok uzaktır. Çünkü: asıl sebep, bu hareketlerin Avrupa'da bir etki yapması değil, maymun taklitçiliği huyunu felâh bulmaz bir şekilde kapmış olan Doğu, Afrika ve İslâm Ülkelerine bir mesaj vermek, taklit edecekleri bir model sunmaktır. Talebeler başkaldıracak, ordan başkaldırı işçiye sıçrayacak, ordan da orduya ve aydın çevrelere yayılacaktı. Nitekim, bir çok ülkede böyle oldu. Bizde on üç yıl süren bir anarşi ve terör devri yaşandı. Hükûmetler devrildi. Bütün canlanma hareketleri durdu. Hatta bugün Güney Kore'de aynı oyun bir hayli gecikmiş olarak oynanıyor.

Ancak, gerek darbeler, ihtilâller, gerek talebe hareketleri, bütün kitleleri ta ruhlarından kavıyamıyor. Onun için Batının daha kökten tesirli, kültür temelli bir buluş yapması lâzımdı. İşte bu buluş, televizyondur. Kendi kültürünün iyice somutlaştırma çizgisinden doğmuş bu aracı, nihayet, Batı, Doğuya, Asya'ya, Afrika'ya, İslâm Ülkelerine sürmesini bildi. Zaten buna da pek ihtiyaç kalmadı. O ülkeler, koşup bu sihirli kutuyu ülkelerine taşıdılar.

Bizim memleketimize de, televizyon, 1968 talebe hareketlerinin hemen ardından geldi. Geldiğinden bu yana da, korkunç manevî tahribatını her gün biraz daha arttırarak, Batının hizmetindeki görevini umulandan fazlasıyla yerine getirdi ve getiriyor.

Siyasî iktidarlar arasında da, ele geçirme bakımından bir kavga sebebi olan televizyon, aslında

zihniyet bakımından, geldiğinden bu yana, her devirde, kendi kültür ve medeniyetimizi, bir iki göstermelik mimarî ve musikî programı dışında küçümsemiş, hor görmüş, yok saymış, folklörden öte bir varlığımız olduğunu her haliyle kabule yanaşmamış ve yıllar geçtikçe, nesillerin ruhunda açacağı onulmaz yaradan âdeta habersiz, ya da bunun şuurunda ise, bu sevinçle sarhoş, yolunda yürüyüp gitmiştir.

İktidarlar, genellikle sağ oldukları halde, kültür konusundaki ihmalkârlıkları, bilgisizlik ve ilgisizlikleri, başa getirdikleri insanların çoğu kez meseleden habersiz oluşu, uzun vâdede bir şeyler anlar gibi olunca da, politik oyunlarla yerlerinden kaydırılıp götürülmeleri, yıllar içinde, bu yarayı kangren haline getirmiştir.

Çocuklara yönelik programlar, tam bir yıkım, Ülke için. Kendi masal kahramanlarını öğrenmeden, isimleri bile türkçeleştirilmemiş, müslümanlığa uyarlanmamış amerikan, japon, avrupalı masal kahramanlarıyla, adları ve sanlarıyla tanışmakta ve isimleri, cisimleri, dinleri, âdetleri, ülkeleriyle haşır neşir olarak bunları benimsemekte ve ruhuna geçirmekte çocuk. Bir yandan kolaya kaçıp hazır programlara konmanın rahatlığı, diğer taraftan aşağılık duygusuyla kendi ruhundan kopmanın duygusuzluğu içinde onların eliyle, çocuklar için böyle bir asimilasyon hareketi yıllardır sürüp gidiyor da, bir Allah'ın kulu kişi sesini çıkarıp bir şey söylemiyor. Avrupalıların, sömürgelerinde bile bu kadarını uyguladıklarını sanmıyoruz. Hiç bir ülkede, kendi toplumundan bir şey almadan, benliğini yabancı ülkeler-

den oluşturan çocuk tipi bulunacağını düşünmek mümkün değildir.

Evet, Televizyon için bir kavga var, ama, ne yazık ki, bu kavga, sen, ben kavgasından başka bir şey değildir. Sözde sağcıların elinde iken de Devlet Televizyonu yine Batının emrinde, çocuklarımızın ruhlarını tahrip eden, şiddet, vur kır filmleriyle, anlamsız, sanat ve fikir değerinden mahrum, tahrik edici amerikan dizileriyle, yırtınıp döğünen, bağırان, ilkel müzik çğırtkanlıklarıyla dekültürizasyon (kültür-süzleştirme) âletiydi.

Belki, bugün, bir adım daha atılarak, daha açık bir şekilde, kendi kültürümüzü hiçe sayıp Batıya adapte olma yolu tutulmuştur. Bu niyet, gerçi baştanberi, adeta Televizyonun temel ilkesidir. Kadrosunun ana çekirdeğı, her zaman bu görüşü taşımıştır. Kendi kültürümüzden uzaklaştırıp son derece sathi ve ilkel bir batıcılığa saplanma, bu gidişin şahdamarını oluşturmıştır. Şimdi de belki, bu çekirdek, tüm gövdeyi, tezatsız bir şekilde kendi kadrosu haline getirmek için hızla hareket etmiş ve operasyonunu tamamlamış bulunuyor.

Televizyon, gerçekten, çok önemli ve etkili bir âlet. Evin içine girmiş bir kültür değişim aracı. Bu, yirmi yıl içinde, nice zaman solculuk, gizli veya açık anarşi ve terör propagandası, şiddet taraftarlığı yapıldı Türkiye’de Televizyon aracılığıyla. Zaman zaman da rövü, mulenruj tipi sözde eğlence görevi yerine getirildi. Su içer gibi insanların öldürüldüğü seviyesiz dizilerin biri bitip biri başlıyor. Evli kadınların kocalarına ihanetleri alelâdeden olay gibi bu di-

zilerde. Giderek Televizyon, bir cinsel teşhir yeri haline geliyor. Kısacası, Ortakpazar'a⁽¹⁾ hazırlama adı altında, artık geçmişinden tam kopmuş, yeni bir tip insan doğurulmak için dönüyor çarklar. Toplumu, geçmişle kalan son pamuk ipleri de böylece koparılarak, boşluklara, karanlıklara, uçurumlara yuvarlama niyetinde gibi, pürtük pürtük ekranın yüzü.

Haberler, oldum olası sol havada. Dış politikayı etkileyecek tarzda yapılan yayınlar oluyor haberlerin içinde. Bilinmez, Dışışleri bu yorumları nasıl karşılıyor? Televizyon, şu anda tekel durumunda olduğuna göre⁽²⁾, dış politikayla ilgili yorumlar, Devleti bağlar. Acaba Devletin dış politikası bu mudur? Bir kaç örnek, verilirse, bu nokta daha somut bir şekilde anlaşılır. Ziya-ül Hak öldürüldüğü zaman, TRT, O'nun daha çok Zülfikar Ali Butto'yu idam ettirmesi üzerinde durmuştu. Kurt Waldheim, Türkiye'de konukken, hep aleyhinde olan sözler ve gösteriler verilmiş ve gelecek seçimde bir daha aday olmasının ve kazanmasının mümkün olmadığı belirtilmişti. Memleketimizde misafir bir cumhurbaşkanının bir kaç yıl sonra yapılacak seçime giremeyeceğini söylemenin ne gibi gereği olabilir? Daha önceleri de Televizyonda yayınlanan bir kaç dizide Hindistan'ın İngiliz işgali zamanı, müslümanlar hep uşak gösterilmiş, bir dizide de Cinnah, hain, hilekâr, uzlaşmaz, müslümanlar da katliam yapan insanlar olarak tanıtılmış; Nehru ise, nazik, entellektüel, barışçı ve is-

(1) AB'ne

(2) 1988 yılı sözkonusudur.

tikbali gören büyük bir insan olarak tasvir edilmişti. Dost ve kardeş Pakistan'a karşı bu ne kadar kötü bir davranıştı. Üstelik yanlış ve haksız da. Çünkü: katliam yapan hintlilerdi. Müslümanları öldüren onlardı. Cinnah da, hiç de öyle bir insan değildi.

Pakistan seçimlerinde taraf tutan bir yayın yapmak ne derece doğrudur? Tutulan taraf kazansa bile Türkiye'nin tarafsız olması gerekmez mi? Kurumda çalışanlar solcu olunca, Devletin, televizyondan yansıtılması gerekli politikası da sollaşıyor mu? Bütün bunlar, televizyon konusunun ne denli bir problemler yumağı halinde çözülmeyi beklediğinin işaretidir denebilir.

Edebiyat, kendi edebiyatımız ekrandan kovulmuştur. Ölüm yıldönümü için takvim yaprağında olduğu gibi yapılan göstermelik programlar bile taraflı bir tutumla geliyor ekrana. Orhan Veli, Oktay Rıfat, Birinci Kanalda iken, Yahya Kemal'in otuzuncu ölüm yıldönümü İkinci Kanalda. Artık bütün programlar, belli tandanslı gazetecilerin elinde. Bunun da vebali, elbet, işin künhünden habersiz iktidarların, sağcı geçinen, eline nice imkân geçmiş aydınlarıdır. Onlar, zamanında gerekeni yapmadılar. Eş dost ahabab kaydıldılar, şimdi de elden kaçırdıkları bu saltanata döğünüp duruyorlar, bade harab-ül Basra. ⁽³⁾

(3) 1988 yılı söz konusudur. O zaman özel TV'ler olmadığı için TRT Birinci Kanal, çok önemliydi.

TELEVİZYON

III

Allah'ın eşyaya bağışladığı büyük güçlerden birinin keşfiyle bulunan televizyon, iyi kullanıldığı takdirde ne büyük bir nimet olur. Ama, bugünkü gibi, gerekli olanın tam tersi bir yönde kullanılışı ise, bir toplum için en önemli çöküntü işaretlerindendir.

Ülkemizde, Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, toplumu diri tutmak yönünde o kadar zaman kaybedilmiştir ki, bunun telâfisi, ancak televizyon gibi harika bir âletin olanca gücüyle ve adeta yirmidört saat devreye sokulmasıyla mümkün olabilir. Bu ilâhî fırsat kaçırıldığı gibi, bir de tam zıt doğrultuda kullanılırsa, o zaman doğrusu affedilmez bir hata işlenmiş ve âdeta bunun bedeli olarak ağır bir ceza hak edilmiş olur.

Kaybedilen zaman, geçmişimizin yeni nesillere tanıtılması, yani kültür planında, sürekli olarak, âdeta bir akış halinde bilgileri canlı tutma vazifesinin yerine getirilmesi gerekirken, bunun yapılması sebebiyle kaybedilen zamandır.

Osmanlı Devleti zamanında, topluma ve kişilere

verilmesi gerekli bilgi ve ahlâk, yüzlerce yıldan beri oluşmuş metotlar ve sistemlerle, kültür dinamiklerinin harekete geçirilmesiyle sağlanıyordu. Belki, son yüzyıllardaki eksiklik, dünyada olup bitenlerin, gelişen coğrafyanın, değişen Batı hayatının, bilim ve teknolojik ilerlemelerin yeterince kültüre ve eğitime katılamamasından, yansıtılamamasından doğuyordu. Yoksa, kendi kültür ve eğitimi, toplum oldukça iyi bir şekilde özümseyordu. Bugünse, tam tersine, Batı kültürünün adeta hücumuna, baskınına uğramış olan kişi zihni ve ruhu, kendi tarih ve kültürümüzün uzak veya yakın dönemlerinin yabancı olmağa mahkûm ediliyor. Sel baskını andıran batı kültürü döküntülerine ayrılan zamana kıyasla kendi kültürümüz için ayrılan zaman, hiç denecek kadar azdır.

Yakın tarihimiz, ekrana gelemmez. On yıllık Menderes devri, sanki yoktur, ya da bir tâbu dönemidir. Otuzüçyıllık Sultan Abdülhamit döneminin, uzun süre ve hâla boykota, sansüre uğramış bir tabu dönem olması gibi. Televizyon, Divan edebiyatımızı yok saymakta. Onun çağdaş bir şekilde ekranın binbir imkânından yararlanılarak gündeme getirilmesi sanki mümkün değilmiş gibi.

İç ve dış, geçmiş ve gelecek için sürekli olarak belgesellerle genç nesle yönelik programlar yapılması zaruri iken, böylesi programlar, o kadar azdır ki, binde bir böyle bir program gösterilse (batıdan ithal edilerek elbet) çok büyük alâka uyandırmaktadır.

Din kültürü, haftada bir programa sıkıştırılarak geçirilmekte, kandil günlerinde de mevlitle yetinilmektedir. Oysa, bu özel saatin dışında, din kültü-

rü, genel kültür programlarının içine sinmiş olarak verilmeli ki, dinle ilgisi kesilmiş gençler de yavaş yavaş ona ısınsın. Muhyiddin-i Arabi, Gazzali, Mevlâna ve daha nice büyükler için programlar yapılmalıdır. Din ve kültür, birbirinden ayrılamaz derecede içiçe iki toplum gücüdür. Dinden tamamen soyutlanmış kültürün yaşaması mümkün değildir. Din, kültürün içinde gövde içindeki can gibidir. Can gidince, gövde de kuruyup gidecektir.

Televizyonu sadece eğlence vasıtası, bir disko gibi görmek, bütün bir halka hitap eden kürsüyü, kendi kültürüne yabancılaşmış bir avuç gencin yoz tercihine göre ayarlamak, ne büyük bir talihsizliktir.

Televizyon, okulda verilen dersler gibi değilse de daha geniş anlamda, halkın eğitildiği bir forum gibi düşünülmeli ve değerlendirilmelidir. Halka gereken din, ahlâk, toplum, edebiyat, tarih ve sanat bilgi ve şuuru, zevki, kuru dersler halinde değil, canlı ve renkli, dolaylı dolaysız programlarla ve her programa sinmiş bir ruh ve sızmış bir kültür özü olarak verilmelidir. Rusların, Çinlilerin, Amerikalıların, Avrupalıların, Japonların, İsraillilerin bunu yaptıklarından hiç şüphe etmeyiniz. Bu bir şovenizm değildir. Bu, bir milletin oluşumunda bu harika imkânın kullanılmasından ibarettir.

Televizyon problemini, sadece bir "genel müdür" meselesi saymak konuyu saptırmak olur. Mesele, bir kadro meselesidir. O da, bir zihniyet meselesi demektir. Başlangıçta, solcular, televizyon konusunda atak davranmışlar, televizyonu ele geçirmişlerdir. Her alanda kendi adamlarını harıl harıl empoze etmektedirler. Sağcılar ise, her zaman olduğu gibi sadece lafla vakit geçirmektedirler. Basında da, üni-

versite de böyle olmuş, hep vakit kaybetmişlerdir.

Özel televizyonların kurulması da yakındır. Kapitalistiyle, solcusuyla batıcılar, devlet televizyonunu ele geçirdikten sonra özel televizyon kurma hazırlığı içindedirler. Bu milletin hakiki sahipleri olması gereken kendi kültürümüz ve idealimizin iddiaları ise, bundan haberdar bile değildirler. Yüz küsür yıldır basın, yayın, üniversite, politika hayatı tamamen yabancıya uymuş bir kadronun kontrolindedir. Televizyon da öyle. Yarın kurulacak özel televizyon da öyle olacaktır. Gerçek basın, üniversite, yayın, televizyon ve siyasî partileri kuracak idealist, kültürlü ve şuurlu kadro gelmedikçe de bu hep böyle olacak, islâm adını bol bol kullanıp da son derece ilkel kalan sözde cemaatler, her zaman karşıdakilere yenilerek onların güçlenmesine sebep olacaklardır. Böyle kısır ve yoz toplaşmalar, her şeyden habersiz nesillere: “işte müslümanlar bunlardır, işte islâm budur” diye gösterilecekler, bir hüsrân sebebi olacaklardır.”⁽¹⁾

Bu millete ait gerçek bir televizyon, Osmanlı Devrinden alınan konularla sanat değeri olan filmler üreterek, bütün dünyaya, özellikle islâm ülkelerine bunları satabilir, hem büyük para kazanır, hem

(1) Aynen böyle oldu. Yirmiye yakın özel TV kuruldu. Özel televizyonlar, yaptıkları 24 saatlik yayınla, insanımızı Batı'ya hızla adapte etme transformatörü gibi çalışmaktadırlar. Sözde islâmî televizyonlar ise, yine öbürlerinin işgalinde, etkisinde, taklidindedirler. Maddî imkânlarına rağmen bir çok bakımdan ilkel ve getto televizyonu olmaktan kurtulamamaktadırlar. Ortadoğu'ya, İslâm Âlemi'ne ve tüm dünyaya hitap ederek varoluşumuzu temellendirecek olan çok boyutlu ve çok güçlü bir televizyon ağına sahip olacağımız yerde, ebedî esaret ve yok oluşumuzu hazırlayan bir ağa mahkûm olmamız, ne acı!

kendimizi tanıtmak, hem de görüş ve fikirlerimizin propagandalarını yapma görevini yerine getirmiş olur. Dünyada, görünmeyen planda sürekli bir fikir, ideoloji savaşı cereyan etmektedir. Asıl savaşan, kültürlerdir. Bu konuda Türkiye, oldukça pasif hareket etmekte, hep dış kültürün tesirine maruz kalmakta, kendisi kültür ihraç edememektedir. Folklor gösterilerindeki başarı, bir milletin kendini kabul ettirmesi için yeterli bir kültür faaliyet ve varlığı sayılamaz. Eski kültürümüzün bütün hazineleri harekete geçirilmelidir. Hafız, Sâdi, Attar, Nizami gibi fars edebiyatının devleri, ekrana uyarlanmalıdır. Arap, Acem, ve Türk edebiyatı ve tüm islâm kültürünün klasikleri güncelleştirilerek yapım konusu yapılmalı ve bunlar dünya televizyon piyasasına sürülmelidir. Evliya Çelebi, ne eşsiz bir dizi olabilir, düşünülüyor mu? Yunus Emre ve daha nice büyükler? Dinî, tarihî, sosyal konulu filmler için toprağımız en verimli bir kültür toprağıdır. Yalnız bu film ve diziler, milletlerarası sanat değeri ifade edecek seviyede yapılmalıdır; yoksa, müsamere düzeyini aşmayacak, hamasî bir kaç sözle sanat seviyesi sağlanacak sanılan, geçmişte talihsiz örneklerini gördüğümüz cinsten filmler üretmenin bir yararı yoktur. Böyleleri para ve zaman kaybı demektir.

Televizyon, kendi medeniyetimizin, dışarıya seslenen kürsüsü olmalıdır. Geçmişte Osmanlıların sahip çıktığı, tüm islâm kültür ve literatürü görüntü diliyle yeniden kazanılmalıdır. Osmanlılar, böylece evrensel olabilmişlerdi. Biz de, aynı evrensellik yolunu çağdaş bir biçimde açarak dirilebilir ve yeniden varolabiliriz.

SİNEMA

Türkiye’de sahipsiz, başıboş bırakılmış bir toplum kurumu da sinemadır. Oysa çağımızda sinema kadar kişilere etki eden kaç müessese vardır? Televizyonu doğuran ve besleyen temel sanat dalı olduğu da hatırlanırsa, önemi bir kat daha artmaktadır. Televizyon, sinemanın yerini almaya ne kadar çaba sarfederse etsin, yine, bir kurum olarak gelişiyse onu ne kadar sarsmış olursa olsun, ticarî bakımdan, bu yıllar, ne kadar olumsuz bir tarzda sinema piyasasını etkilemiş bulunursa bulunsun, sinema ile özdeşleşemez, onun yerini alamaz. Televizyon televizyondur, sinema sinemadır. Başlangıçta, birbirini şu veya bu yönde etkileyeceklerdir. Sonunda bu etkileşim belli bir durulmaya gidecektir. Sinema, televizyon dışında eski şaşaalı günlerine kavuşmak için birtakım değişikliklerle kendini yenileyerek, tazeleyerek yaşamasını sürdürmek yolunda olağanüstü bir çalışma göstermek zorundadır.

Sinema, televizyon önünde bazı dezavantajlara

ve bazı avantajlara sahiptir. Televizyon, evin içine girmiş büyük bir kolaylık aracıdır. Buna karşılık, sinema, tiyatro gibi, gezme ve çevre değiştirme ihtiyacını da kendiliğinden karşılayan bir müessesedir. Yani biri "yakın"ın fayda ve sakıncalarını taşıyor; yoksa, tüm faydalar televizyonda ve tüm sakıncalar sinemadadır zannedilmemelidir. Bunun dışında, sinemanın televizyona göre büyük bir avantajı, tüm cepheyi kaplayan perdesi ve karanlıkta her türlü etkiden soyutlanma, yoğunlaşma, konsantre olma imkânıdır. Seyirci, adeta olayların içinde yaşar. Televizyon, ışıktaki ve aile içinde, yemek yenerek, çay içilerek seyredilebildiğinden ve ekran tüm cepheyi kaplamadığından bu derece insanı kavrama gücüne sahip değildir. Bu bakımdan, sinemanın televizyon sebebiyle tüm silinip gideceği beklenemez. Belki, hep onun varlığını, güçlü rekabetini düşünerek yaşamak ve varolmak durumunda olacaktır.

Sinema için belki televizyondan da daha tehlikeli rakip olarak video düşünülebilir. Bir nevi, video, eve girmiş sinema gibi görülebilir. Bize kalırsa, video da, ev-çarşı farkı yüzünden sinemanın yerini tutamaz. Belki ona ortak, bir nevi kuma gibi düşünülebilir. Video, televizyonla sinema arasında bir ara, bir geçiş durumu gibidir. O da, televizyon gibi sürekli olarak sinemayı tehdit edip duracaktır. Televizyon ve videonun olmadığı vakitlere göre, sinema gerçekten daha güç şartlar içindedir. Bunların varlığı, sinemanın ortadan kalkmasını değil, ona, belki daha çok itina gösterilmesini gerektiriyor.

Türkiye'ye girdi gireli sinema kendi haline

kedilmiştir. Tiyatro, bir genel müdürlük çerçevesinde devletçe ve müdürlükler olarak belediyelerce himaye kanatları altına alınmış, şimdi de özel tiyatrolar için sübvansiyonla aynı destek sağlanmaya başlanmışken, sinema, tamamen piyasanın idrak, iz'an, insaf ve imkânına bırakılmıştır. Oysa sinema, tiyatrodan çok daha geniş bir etki alanına sahiptir. İthal filmlerle çok geniş bir repertuarı vardır sinemanın. Daha yaygın, daha cazip bir kurum olma şansını taşımaktadır. Teknolojik gelişme, tiyatrodan çok, sinemayı zenginleştirmektedir. Böyle olduğu halde, nedense Türkiye'de sinema ihmal edilmiş, sadece ne açıdan olduğu pek belli olmayan bir sansüre tâbi tutulmakla bütün meselenin hallolunacağı sanılmıştır.

Sinema, çağın getirdiği büyük bir sanattır. 7. sanat denilen sinemayı görmezlikten gelemeyiz. Şiir gibi, mimarî gibi, musiki gibi sinema da artık kendi başına bir sanat sayılabilecek geniş etkinliğe kavuşmuş ve bunun sürekli olduğu, aradan geçen yüz yıla yakın bir zaman içinde meydana çıkmıştır. Onu, sadece zararlarını önleme açısından değil, ondan faydalanma, faydalarını azamiye çıkarma açısından da ele alma gerekir. Her sanat gibi onu da tüm devlet tekeline ve kontrolüne almak doğru olmasa da bunca önemli ve genç nesiller için hayat memat çapında etkili bir sanatı tamamen ticaret erbabının istediği gibi at oynatacağı bir alan gibi kabul etmek, toplum açısından çok mahzurlu ve tehlikelidir. Nitekim, Türkiye'de bu mahzurlar olanca şiddetiyle kendini duyurmuştur. O kadar ki, devlet tekeli durumunda doğacak mahzurlar bunların yanında devede kulak,

ya da çocuk oyuncağı kabilinden kalmıştır.

Sinema, Türkiye'ye girdiği günden bugüne, belki, ışık, renk, fotoğraf, çekim gibi teknik açıdan ilerlemişse de, sanat açısından sürekli düşüş göstermiştir. Önceleri hiç olmazsa zaman zaman bir edebî esere bağlanma niyet ve istidadı gösteren senaryo, giderek son derece gayri ciddi bir uğraş gibi önem açısından geri plana itilmiştir. Anlaşıyor ki, yapımcılar ve yönetmenlerin edebî kültürleri son derece düşük ve zevkleri yok gibidir. Onlara göre önemli olan, ışık, renk, çekim vb. dir. Senaryo o kadar önemli değildir. Çoğu kez yönetmenler bir senaryo uydururvermektedirler. Senaryo makinaları gibi insanlar vardır Türkiye'de. Bunlar, durmadan senaryo üretirler. Çok ve lûtturlar da ondan mı? Hayır. Sadece, eserlerinin eser, senaryolarının senaryo olmamasından. Genellikle, sinemada olanlar, çekirdekten yetişmişlerdir, alaylılardır, mekteplileri hor gören alaylılardan. Türkiye'de sanat eseri filimlerin alâka görmeyeceği inancındadırlar. Bunlar, öylesi filimleri, maddî açıdan da üretmenin kolay olmadığını söylerler. Bütün bunlar doğrudur, ancak, bu durum, senaryoyu, filmin sanat eseri olmasını bir kenara bıraktırmayı gerektirmez. Bu inançta olanlar sinemayı bıraksalar, daha iyi ederler.

Dünyanın hiç bir ülkesinin sineması, bizimki kadar gayr-i ciddi değildir. O kadar ki, "türk filmi" denince, akla, o türlü bir film geliyor ki, bunun dünyada bir başka örneği yoktur. Fakir kız-zengin çocuk ya da tersi, zengin erkek - fakir kız, bir kaza ya da mucize kabilinden gözü açılan kör gibi, sözde en

acıklı yerinde güldüren konularıyla, çağla, ülkeyle, fikirlerle, sanatla ilişkisi olmayan bir film türünün adı oldu ne yazık ki "türk filmi". Latin Amerika, Macaristan, Mısır, hatta Hint filmi, gördüğümüz bazı örnekleriyle, yerli filmlerden kıyas kabul etmez üstünlüktedirler. Hatta karşılaştırmak mümkün değildir. Çünkü: karşılaştırma, aynı cinsten iki şey arasında mümkündür. Oysa, yerli filmleri film saymak mümkün değildir ki, yabancıların filmleriyle karşılaştırma yapılabilsin. Üstüne üstlük, çağla, ülkeyle, sanatla ilgisiz bu filmler, sırf onları desteklemek amacıyla yıllar yılı her hafta televizyonda gösterildi. Halkın seviyesi budur demekti bu. Oysa, böyle bir düşünce halka iftiradır. İyi filmlerin hepsi gerek televizyonda, gerek sinemalarda hep alâka görmüştür. Kötü filmler, yerli filmler de hiç bir zaman yapımcılarını, üreticilerini ihya etmemiştir.

Sinema, giderek, ciddiyetini yitirmiş, daha sonra sözde ideolojik bir karakter kazanmış, böylece kendini haklılaştırmak istemiş, bir daha içinden çıkamayacağı bir batağa saplanıp kalmıştır. Sanatta, batılıların çektikleri çileden habersiz, alabildiğine üretilen faydasız, zararlı, para, emek ve döviz kaybı hesapsız bir alan olmuş sinema bizde. Sanki, bazı kişiler bilerek sinemayı böyle sahipsiz bırakmışlar ki, onun aracılığıyla bu soylu (ruh soyluluğunu kast ediyoruz) milletin ahlâkı, zevki bozulsun, değerli zamanı yıl boyu kaybedilsin, hatta sâğduyusu bile yitsin. Hainlik derecesine varan bir kasıt veya ihmâl, insanı utançtan yere geçirecek seviyede bir sinema doğurtmuş. Zavallı insanlarımız, elli yıl ve

daha fazla bir zamandır, bu kültür, his kafa, ahlâk ve ruh öldürücü kurumun sultanı altında mânen ezilip çürütülmüştür.

Bir sinema genel müdürlüğü bile kurulmamıştır. Hangi bakanlık ilgilenecektir bu kurumla belli değildir (sansür dışında). Devlet, yerli sinemanın doğuşu için hiç bir şey yapmamıştır.

Çaresi, Yeşilçam'ın ıslâhı değildir. Çünkü: bunca yoz bir sinema ıslâh edilemez. Yeşilçam'ı kendi haline bırakmak, yeni baştan sıfırdan başlayarak, sinemayı kurmak gerekir. Yok edilen Yeniçeri Ocağı belki ıslâh edilebilirdi. Ama, bu Yeşilçam, ıslâh edilemez. ⁽¹⁾

Meşhur (!) aktörleri ve yıldızları, ünlü (!) yönetmenleri, yapıcıları, stüdyolarıyla Yeşilçam'ı unutmamalı, yeni baştan, yetenekli gençler eğitilerek, mutlaka edebî bir eserin yine yetkin kişilerce senaryolaştırılması suretiyle ve devletin ciddi kontrolünde yapım ve üretimiyle yeni filmler meydana getirilip yine kontrollü sinemalarda oynatılmalı. Konular, tarihimizden, gerçek hayatımızdan alınmalı, ciddi yazarlarca yazılmış senaryolarla filmleştirilmeli. Devlet, her alanda yardımını esirgememeli, planlama, projeleştirme, sinemayı yeni baştan kurma, bir gros plan konusu olmalı. Sinema oluştuktan sonra, yavaş yavaş özel sektörde de rakip bir sinema doğurulmaya çalışılmalı.

(1) Nitekim, geçen yıllar içinde, Yeşilçam ıslâh olmamış, yok olup gitmiş; ortada, kaderin cilvesi olarak, sanatça değersiz, fakat, eski İstanbul'un âdeta ebediyyen yitirdiğimiz eşsiz görüntülerini ve eski semt, mahalle hayatını, insan örneklerini koruduğu için, belge değerine paha biçilemeyecek olan filmler kalmıştır.

Meşhur değil meçhul, genç, yeni yeteneklerden oyuncu, meçhul değil meşhur edebî eserlerden senaryo esasına dayanan, kendi kültürümüzü, inanç ve ahlâkımızı, kendi öz hayatımızı esas alan bir sinema kurulmadıkça, sinemamız var denilemez. Sun'i, köksüz, çağ dışı, sanat zevkini öldürücü bir sinemaya sinemamız demek mümkün değildir.

Sinema, milletimizin eğitimi için çok önemli bir kurumken, bu, şimdiye kadar adeta bir anti-eğitim, irfanın ve kültürün yıkım vasıtası olmuştur demek mübalağa olmaz. Hatta, şimdi, buna bir de basın ve televizyon eklenerek, tamamen kendine yabancı bir millet ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

SON

İÇİNDEKİLER

7	Devlet Başkanlığı I
15	Devlet Başkanlığı II
20	Üniversite I
26	Üniversite II
33	Üniversite III
39	Üniversite IV
45	Televizyon I
52	Televizyon II
60	Televizyon III
65	Sinema